విషయసూచిక.

పుట.

విషయము.

పద్యకథాలహరి

1. మోసపోయిన హంస.

సీ. హంసయొక్కఁడు రాత్రియందు సరసిలోనఁ
[1]కుముదషండము వెదకుచుఁ జరించి,
మెండగు నక్షత్రమండలీ ప్రతిబింబ
ములఁ గాంచి, వానిం గుముదము లనుచుఁ,
దినఁ బూని కావని తెలిసి రే[2]నిట్టుగాఁ
బుచ్చెఁ; పిమ్మటఁ బవల్ మెచ్చుగాఁగ
బెక్కులు కుముదముల్ [3]పిక్కటిల్లఁగఁ గని
[4]సత్సంతతుల ప్రతిచ్ఛాయ లనుచుఁ

తే. దినక నిట్టుగనే పవలిసి గడపెను;
ఇట్టిదే యిది, మోసపోయిన మనుజులు
నిజము ప్రత్యక్షముగ మ్రోల నెగడుచున్న
మోస మని యెంచి మోసమె పొందుచుంద్రు.

ఆంధ్ర హితోపదేశచంపువు. సంధి.

టీ. 1. తామరల సమూహము. 2. ఉపవాసము, పస్తు. 3. వర్ధిల్లు చుండఁగా. 4. నక్షత్రసమూహముల ప్రతిబింబములు.

ప్రశ్నలు:—1. హంస ఏల రాత్రి పస్తుండెను ? 2. అది మఱు నాఁటి పగటియందును ఏల పస్తుండెను ? 3. ఈహంస నడవడివలన దెలియనగు నీతియేమి ?

2. గజోపాఖ్యానము,

సీ. కలదు వింధ్యాటవి గజరాజ మొక్కటి
[1]తత వజ్రసన్నిభదంతశోభి
[2]హస్తిపుఁ డొక్కఁ డా హస్తి నేర్పునఁ బట్టి
గొలుసున నొక [3]తాటఁ [4]గుదియఁగట్టి
ప్రాఁ వెక్కెఁ; నంత నా యేనుఁగు [5]కొమ్ముల
సంకెలఁ ద్రెంచుచో [6]సరభసమున
నామ్రాని విఱుచునో యని వాఁడు దానిపై
కుఱికెద నని తప్పి యుర్విఁ బడిన

గీ. వానిఁ గనుఁగొని కరుణ నవ్వారణేంద్ర
మిట్లుపడియున్న వాని నింకేల చంప
ననుచు మన్నించి తన భూమి కరిగె, నడవి
జంతువులయందుఁ [7]బుణ్యవాసనలుగలవు ?

మడికిసింగన జ్ఞానవాసిష్ఠము. ఆ. 5. ప. 159.

టీ. 1. విరివియైన, తెల్లరత్నమును బోలిన, కొమ్ములతో ప్రకాశించునది. 2. మావటివాఁడు. 3. తాటిచెట్టున. 4. గట్టిగా. 5. దంతములతో. 6. వేగముచే. 7. ధర్మబుద్ధులు.

ప్రశ్నలు:—1. ఈకథలో ప్రస్తావింపఁబడిన యేనుఁగు నివసించిన దెచట ? 2. దానిని మావటీఁడు ఎచట బంధించెను ? 3. ఎటనుండి దానిపై కతఁడు ఉఱుకఁ గోరెను ? 4. ఏనుఁగు అతని నేల చంపక విడిచెను. 5. గజోపాఖ్యానంపు నీతియేమి ?

3. వ్యాధోపాఖ్యానము.

సీ. ఒకకానలోపల నొక కిరాతుం డేటు
వడి పాఱుమృగము వెంబడిన బఱచి
కానక, యచ్చోట మౌని నొక్కనిం గాంచి
'యెటువాఱె మృగ'మని యిట్లొకింత
యద్భుతంబుగ వానినడిగిన, న మ్మౌని
'సౌఖ్య మానుల, మేము సముల, మడవి
నుందుము, వ్యవహార యోగ్య మానట్టి య
హంకార మెందు మాయాత్మ లేదు,'—

గీ. అనెడు మునినాథు పలుకుల కర్థ మెఱుఁగ
కాకిరాతుఁడు దనయిచ్ఛనవల నరిగె
*నఖిల సంకల్పములఁ బాసి నాతఁ డట్లు
1తుర్యపదమును బొందు సుస్థైర్యలీల.

మడికిసింగన జ్ఞానవాసిష్ఠము. ఆ 5. ప 269.

టీ. 1. [జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్త్యవస్థలు కాక] నాలుగవయవస్థ=జ్ఞానదశ.

ప్రశ్నలు:—1. కిరాతుఁడు మౌని నేమని యడిగెను? 2. మౌని కిరాతున కేమని బదులుచెప్పెను.

4. మేధావి.

సీ. బాలధి యను మునిప్రవరుండు 1పుత్త్ర శో
కాపన్నుఁడై, ఘోర మగు తపంబుఁ

జేసి, వేల్పుల దయఁ [2]చిరజీవిగాఁ బుత్త్రుఁ
బడసె, మేధావి [3]నాఁ బరఁగువాని;
వాఁడు నాయుష్యగర్వమున మునీంద్రుల
నెవ్వరి [4]మెచ్చక, యేఁగి యొక్క-
ధనుషాక్షుఁ డను తపోధను నొద్ద గర్వించి
పలికిన, నలిగి తపస్వి వాని

ఆ. [5]నంతకాంతికమున కరుగంగఁ జేసె; గ
ర్వంబు చెట్ట యెట్టి వారికైనఁ,
[6]గ్రాఁచుఁ దక్షణంబ గర్వంబు; గర్వంబు
నొడిచియున్నవాఁడె యుత్తముండు.

అరణ్యపర్వము **III.**

టీ. 1. కొడుకును పోఁగొట్టుకొనిన దుఃఖముచే బాధపడినవాఁడై. 2. చావులేనివానినిగా. 3. అను పేరుతో నొప్పు. 4. లెక్కింపక. 5. యమునియొద్దకు. 6. నశింపఁజేయును.

ప్రశ్నలు:—1. బాలధి ఎవరు ? 2. అతనికిఁగల్గిన దుఃఖమేమి ? 3. కొడుకును పొందుటకు అతఁ డేమిచేసెను ? 4. బాలధి ఎట్టిపుత్త్రుని బడసెను. 5. బాలధి పుత్త్రుని పేరేమి ? 6. మేధావి ఏల గర్వించెను ? 7. ధనుషాక్షుఁడు మేధావి నేమిచేసెను ? 8. మేధావికథకు నీతియేమి ?

5. బుద్ధిగలవారు గెలువనోపుదురు పరుల.

సీ. [1]యజ్ఞార్థమనుచు [2]ధరామరుఁ డొక్కఁడు
కొని యొక మేషంబుఁ గొంచురాఁగఁ
దెరువున దుర్జనుల్ [3]దృష్టించి తమలోన
మోసపుత్తము గాక ముని నటంచుఁ

'గడు [4]నిర్దయాత్ముండుగా కుర్వ విప్రుండు
వెఱవక హింస గావించునెట్లు?
గనుఁగొన్న మాకెల్ల గనికరం బయ్యెడు
దీనిఁ జంపఁగ సమ్మతించుట కిది'
గీ. యనఁగ నమ్మి చింబోతుఁ దానచటఁ గట్టి
యాతఁ డాచమనార్థమై [5]యరుగఁ దడవ
[6]సరభసంబునఁ జీబోతుఁ జంపి తినిరి;
బుద్ధిగలవారు గెలువ నోపుదురు పరుల.

పంచతంత్రము-సంధి.

టీ. 1. యజ్ఞము కొఱకని. 2. బ్రాహ్మణుఁడు. 3. జూచి. 4. క్రూర చిత్తుఁడు. 5. పోయినవెంటనే. 6. శీఘ్రముగ.

ప్రశ్నలు:—బ్రాహ్మణుఁడు మేషము నెందులకు తెచ్చెను? 2. దొంగ లతని నెట్లు మోసపుచ్చిరి.

6. కిరాటోపాఖ్యానము.

సీ. [1]జిలిబిలి శృంగంపు సీమయా వింధ్యాద్రిఁ
గలఁడు కిరాటుఁ డొక్కరుఁడు, భార్య
యును దాను [2]నార్తుఁడై ముని వోలెఁ దిరుగుచు
నొక్క [3]జాంగల భూమి నొక్క గవ్వ
కసవుమాటున నున్నఁ గనుఁగొని [4]కృపణుఁ డై
గదియంగఁ జని యది గాన లేక
యచ్చోటఁ గసవు గాండ్రంతయుఁ [5]బుచ్చి య
త్నంబున దివసత్రయంబు వెదక

గీ. నంత [6]పూర్ణేందు మండలం బనఁగ వెలుఁగు
[7]నమర మణి యబ్బె నతనికి; నట్లు గవ్వ
వెదక మణి యబ్బినట్లు కోవిద గురూప
దేశగతి నాత్మ బోధంబుఁ దెలియ బొందు.

జ్ఞానవాసిష్ఠము. ఆ. 5. ప. 1.

టీ. 1. అందమగు ప్రదేశము. 2. దుఃఖితుఁడై. 3. మెరక నేల
4. నీచుఁడై. 5. పెఱికివేసి. 6. నిండుచందురుబింబమో యనఁదగి.
7. చింతామణి.

ప్రశ్నలు:—1. కిరాటుఁ డేల మునివోలె దిరుగుచుండెను?
2. అతనికి గవ్వ ఎచ్చట అగపడెను? 3. గవ్వకై వెదకినందులకుఁ గల్గిన
ప్రయోజనమేమి?

7. చింతామణ్యుపాఖ్యానము.

సీ. సర్వగుణాఢ్యుండు [1]శాస్త్రియు నయ్యును
దజ్ఙుండునగు నొక్క ధన్య పురుషుఁ
డవని వారి కసాధ్య మైన చింతామణిఁ
బడయంగఁ గోరి తపంబు సేయ
నా మణి ప్రత్యక్షమై చేతి కబ్బినఁ
గని యాత్మ సంశయమున నతండు
'ని మ్మణి యిటు వేగ యిది యెట్లు వొందెడు
నని యూరకుండిన నదియు మఱలె;
గీ. నతఁడు మఱియును బహు తపం బాచరింపఁ
గన్నులకుఁ దోఁచె నొక మంచి గాజు పూస;

యిదియ సుర రత్న మని యిచ్చ నెంచె దాని,
పుడమిఁ ²గోలలు ³విభ్రాంతి పొందు టరుదె ?

జ్ఞానవాసిష్ఠము, ఆ 5. ప 155.

టీ. 1. శాస్త్రము తెలిసినవాఁడు. 2. తెలివిలేనివారు. 3. మోసము.

ప్రశ్నలు:—1. చింతామణి యగపడినపుడు శాస్త్రికిఁ గల్గిన సంశయమేమి ? 2. శాస్త్రి గాజుపూసంగాంచి ఏమనుకొనెను ? ఏల ?

8. వాగ్ దోషము.

సీ. ఒక యూర నొక ¹చాకి యొక్కగాడిదఁ దెచ్చి,
దాని ²లావుగ మేపఁ దలఁపు పుట్టి,
పులి తోలు పైఁ గప్పి ³పొసఁగఁ బండిన ⁴చేలు
మేయ రాత్రులు దోల, మేసి తిరుగఁ,
బులి యను బుద్ధి నా పొలము కావలివారు
దూరంబుననుఁ జూచి తొలఁగి పఱవఁ,
బై రెల్లవృథయైనఁ బరికించి, యొక నాఁడు
విసివి యొక్కరుఁడు సాహసముతోడఁ

తే. గడఁగి దూరంబునందునఁ గంబళంబు
గప్పికొని, వింట శర మిడి కాచి యుండ,
నా ఖరము వచ్చి యాతని నచటఁ గాంచి
⁵పెంటి గాడిదయని ⁶యూర్చెఁ ⁷బృథురవమున. ౧

క. "పులి యని పాఱితి, నక్కట
⁸బలు గాడిద, ⁹యెలుఁగు కతనఁ బైఁ లయ్యె; నిఁకఁ

దోలఁగ భయంబే³లని యతఁ
¹⁰డలఘు ప్రదరమునఁ దాని యసువులఁ బాపెన్. ౨
పంచ.

టీ. 1. చాకలి. 2. బలియునట్లు. 3. బాగుగా. 4. పొలములు. 5. ఆఁడుగాడిద. 6. అఱచెను. 7. పెద్దధ్వనితో. 8. బలిసిన. 9. కంఠధ్వనిఁ బట్టి. 10. పెద్దబాణముచే.

ప్రశ్నలు:—1. గాడిదను లావుగ మేపుటకు చాకలి ఏమిచేసెను? 2. పొలము కావలివారు గాడిదనుజూచి ఏల పరుగిడిరి? 3. పైరు మేయుచుండినది పులికాదు గాడిదయని ఎట్లు తెలిసెను? 4. తుదకు గాడిద ఏమయ్యెను?

9. మంకి చరిత్రము.

సీ. మంకి నాఁ బరఁగు బ్రాహ్మణుఁడు ధనేచ్ఛమై
వర్తించి ¹శిక్షింప వలయు నట్టి
²గుజ్జు కోడెల ³జట్టిఁ గొని ప్రీతి ⁴లంకించి
యుండ, ⁵లంకియతోన ⁶గంతు మీఱి
పాఱె నక్కోడియల్ పడి యున్న ⁷చనుప లో
ట్టెనుంగుపై; వది యెగిసి పఱవ
నుభయ పార్శ్వంబుల నురి వోసి నట్లవి
వ్రేలి చచ్చినఁ జూచి విప్రుఁ డడలి,
'రత్నములఁ బోని ⁸వత్సతరంబు లకట
వ్రేలు చున్నవి లొట్టియ వెంటఁ దగిలి'
యనుచు ⁹నిర్వేదనము నొందియనియెఁ దన్నుఁ
గరుణ తోడఁ గనుంగొను నరుల తోడ. ౧

గీ. 'సారమతిఁ బరికింపంగఁ బౌరుషంబు
కంటె దైవంబు ముఖ్యంబు కార్యసిద్ధి;
కెచట నేనియుఁ బౌరుష [10]మెసక మెసఁగె
నేని యది దైవదత్తంబ; యింత నిజము.' ౯

భార. శాంతి. iii.

టీ. 1. తర్కించుచేయు. 2. పొట్టియెద్దుల. 3. వెలయిచ్చి. 4. పెనవేసి. 5. పెన. 6. పొగరు. 7. ఓడారుయొక్క యొంటెపిఱుఁద. 8. కోడెలు. 9. విరక్తి. 10. విజృంభించినయెడల.

ప్రశ్నలు:—1. బ్రాహ్మణుఁడు కోడెల నేలకొనెను ? 2. కొనిన కోడెల నతఁ డెట్లుంచియుండెను ? 3. కోడె లేలచచ్చినవి ? 4. విరక్తిచే నావిప్రుఁ డేమిచెప్పెను.

10. పూజనిచరిత్రము.

సీ. బ్రహ్మదత్తుం డనఁ బరఁగిన నరపతి
[1]నగరఁ బూజని యను నామ మొప్పఁ
[2]జతురభాషిణి యొక్క [3]శారిక వర్తించు;
నది పిల్లఁ బెట్టి యింపారు పండ్లు
దెచ్చి యర్మిలి దాని కిచ్చుచో మే లేటి
యధిపు పుత్త్రున కిచ్చు నందుఁ గొన్ని ;
వాఁడును మచ్చిక వచ్చి యప్పిల్లతోఁ
జల్లాట మాడుచు సంచరించు;
ఆ. నొక్కనాఁడు దాది యొద్ద లేకుండ న
ద్దారకుండు పిల్ల తల నొగిల్చి

చంపె. దానితల్లి సనుదెంచి కని మది
నిట్టులనియె శోక [4]మెసక మెసఁగ. ౧

ఆ. "రాచకొడుకు గాఁడె? రాచవారికి నేటి
పరిచయంబు? వేగ కరుణ విడుచు;
హితవు మఱచు, రాజు లెందు నమ్మికకుఁ బా
త్రములె సమద మతులు క్రౌర్యరతులు? ౨

క. ఈపగ దీర్చెద" నంచుం
గోపంబున రాజుకొడుకు గ్రుడ్లను రెండుం
బోపొడుచునట్లుగ గోళ్ళన్
వేపెఱికి రయమున గగన వీథికి నెగసెన్. ౩

భార. శాంతి. iii.

టీ. 1. భవనమున. 2. నేర్పుగల్గి మాటాడునట్టిది. 3. గొరవంక. 4. అతిశయముకాఁగా.

ప్రశ్నలు:—1. పూజని ఎవరు ? 2. రాజపుత్రు నెట్లు పూజని గౌరవించుచుండెను ? 3. రాజపుత్రుఁ డేమిచేసెను ? 4. శారిక ఎట్లు పగదీర్చుకొనెను ?

11. హీనమతికి బుద్ధు లేల కొలుపు?

సీ. [1]సారిది [2]విహరించు కపులొక చోటఁ గూడి
[3]కడిది చలిచేత [4]మేనులు గడు వడంక
రాత్రి మెఱుఁగారు [5]ఖద్యోతరాజిఁ జూచి
[6]కణఁకు గాబోలు నని [7]సీతు గాఁచు చుండ. ౧

క. సూచీముఖ మను విహగం,
బాచేరువనుండి యసల మది గాదని యా
లోచనముచేసి యొక కపి
కాచందము తెలియఁ జెప్ప నది కుపితంబై. 2

గీ, 'అడుగ కూరకేల నొడివితి విప్పుడు?
వట్టి తీఁట నీకుఁ బుట్టె' ననుచుఁ
బట్టి దాని రాతిపైఁ [8]బ్రామి వధియించె;
హీనమతికి బుద్ధులేల [9]కొలుపు. 3

పంచ. మిత్రభేదము.

టీ. 1. క్రమముగ. 2. ఆడుకొను. 3. ఎక్కువ. 4. దేహములు. 5. మిడుఁగుఱుఁబురువుల గుంపును. 6. నిప్పు. 7. చలి. 8. ఱాచి. 9. సరిపడును.

ప్రశ్నలు:—1. చలికి కోతు లేమిచేసినవి ? 2. సూచీముఖము కోతులకుం జెప్పినదేమి ? 3. కోతికి బుద్ధిగఱపిన పక్షి కేమాయెను ? 4. ఈకథకు నీతి ఏమి ?

12. ద్రోణద్రుపద చరిత్రము.

సీ. ఆది భరద్వాజుఁ డను ముని కలశంబు
నం దుద్భవించిన యనఘ మూర్తి
ద్రోణుండు, మఱి పృషతున కుద్భవించిన
ద్రుపదుండు, నొక్కటఁ దొడఁగి యిష్ట
సఖు లయి వేదముల్ సదివి, ధనుర్వేద
మగ్నివేశు తోడ [1]నర్థిఁ గఱచి

చని, ద్రుపదుంకు పాంచాలభూములకు రా
జైన, భారద్వాజుఁ డతని కడకు
ఆ. నరిగి వానిచేత నవమానితుం డయి
హ స్తిపురికి వచ్చి యఖిల కురుకు
మారపరుల నెల్ల [2]మానుగా శస్త్రకో
విదులఁ జేసె లోకవిదిత యశుఁడు. ౧

క. ప్రక్షీణదర్పు ద్రుపదు [3]ర
థాక్షముతోఁ గట్టి తెచ్చి యర్జునుఁడు [5]క్రియా
దక్షుం డయి గురునకు గురు,
దక్షిణగా నిచ్చి చేసెఁ దత్సమ్మదముల్. ౨

ఆ. 'ఇంక నైన మమ్ము నెఱుఁగంగ నగు నొకో?'
యనుచు [6]నుల్లసంబు లాడి ద్రుపదు
విడిచి పుచ్చె గురుఁడు; విప్రుల యలుకయుఁ
[7]దృణహుతాశనంబు దీర్ఘమగునె? ౩

భార. ఆది.

టీ. 1. అక్కఱతో నేర్చి. 2. బాగుగ. 3. రథచక్రమునకు. 4. కార్యసమర్థుఁడు. 5. అతనికి సంతసమును. 6. మర్మముదూఱి పాఱఁబరిహసించి. 6. గడ్డిపోఁచ కంటినవిప్పు.

ప్రశ్నలు:—1. ద్రోణ ద్రుపదుల తండ్రు లెవరు? 2. వారి యుపాధ్యాయుం డెవరు? 3. ద్రోణునకుఁ గల్గిన యవమాన మేమి? 4. ద్రోణుఁ డెట్లు పగఁదీర్చుకొనెను?

3. యయాతి స్వీయచరిత్రము.

క. [1]అనవద్య ధర్మచరితం
బున నున్నతుఁడైన నహుషు పుత్త్రుఁడఁ బూరుం

డను ²మధ్యమ లోకేశ్వరు
జనకుండ యయాతి యనఁగఁ జనియెడు వాఁడన్.

క. ³అమిత తపోవిభవంబునఁ
గమలజు లోకంబు మొదలుగాఁ గల సుర లో
కములందుఁ బుణ్యఫలములఁ
గ్రమమున భోగించి యింద్రుకడకేఁ జనినన్.

క. సురపతి నా తపమున క
చ్చెరు వడి నీ తపముపేర్మిఁ జెప్పుమ యనినన్
సుర సిద్ధ మునీంద్ర తప
శ్చరణలు నాతపముతోడ సరి గా వంటిన్.

చ. అమర విభుండు దాని విని
యల్గి 'మదంబున నుత్త మావమా
నము దగు నయ్యెచేయ' నని
నన్ను ⁴నధోభువన ప్రపాత సం
భ్రమ వివశాత్ముఁ జేసె నది
పాడియె; యెందును నల్పమయ్యె ద
ర్పము బహుకాల సంచిత త
పః ఫలహాని నొనర్పకుండునే.

భార. ఆది. iii

టీ. 1. పాపదూరమగు పుణ్యవర్తనమున గొప్పవాఁడగు. 2. భూలోకప్రభువుయొక్క. 3. కొలది యిడఁబడని తపస్సుయొక్క పెంపుచే. 4. క్రిందిలోకమునఁబడు త్వరచే స్వాధీనముతప్పిన మనస్కునిగా.

ప్రశ్నలు:—1. యయాతియొక్క తండ్రి జేనిలో నున్నతుఁడు? 2. యయాతికి వెనుక మధ్యమలోకేశ్వరుఁ డెవఁడు? 3. యయాతి యనుభవించిన తపఃఫలములేవి. 4. అతనికి తపఃఫలహాని ఎట్లుగల్గె?

14. ద్రోణుఁడు కౌరవపాండవులఁ బరీక్షించుట.

క. [1]మానుగ రాజకుమారుల
తో [2]నొక్కట నొక్కనాఁడు ద్రోణుఁడు గంగా
స్నానార్థ మరిగియందు మ
హానియమస్థుఁ డయి నీళ్ల [3]నాడుచు నున్నన్. ౧

క. [4]వెఱ చఱవ నీరిలో [5]నొ
క్కటగా నొక మొసలి చూడ్కికి నగోచరమై
పఱతెంచి కుంభసంభవు
చిఱుదొడ వడిఁ బట్టికొనియె శిష్యులు బెదరన్. ౨

క. దాని విడిపింప ద్రోణుఁడు
దానపుఁడు సమర్థుఁడయ్యుఁ దడయక పనిచెన్
దీని విడిపింపుఁడని నృప
సూనుల[6]శర సజ్య చాప శోభిత కరులన్. 3

శా. దానిన్ నేరక యందఱున్ వివశులై
తారున్న, నన్నీరిలోఁ
గానం గాని శరీరముం గల మహో
గ్రగ్రాహమున్ [7]గోత్రభి
త్సూనుం డేను శరంబులన్ విపుల తే
జొండేసి శక్తిన్ [8]మహా

సేనప్రముఖ్యుఁడు ద్రోణజంఘ విడిపిం
చెఁ బోవి విక్రమం బొప్పగా. ౪

భార. ఆది. ౪

టీ. 1. వినోదముగా, వేడ్కతో. 2. కూడ. 3. స్నానము చేయుచు. 4. భయపడునట్లు. 5. ఉగ్రముగా. 6. బాణములచేతను ఎక్కుపెట్టఁబడిన విల్లుచేతను వెలుఁగొందుచుండు చేతులు గలవారిని. 7. ఇంద్రసుతుఁడు. 8. కుమారస్వామి వంటివాఁడు.

ప్రశ్నలు:—1. ద్రోణుఁడు గంగకేల పోయెను? 2. అతని నెవరు వెంబడించిరి. 3. స్నానసమయమున ద్రోణున కేమాయెను? 4. చిఱు దొడను మొసలి పట్టుకొనఁగా ద్రోణుం డేమిచేసెను? ఏల? 5. ఎవరెట్లు ద్రోణుని విడిపించిరి.

15. కుండధారుం డను దేవానుచరుని వృత్తాంతము.

సీ. యజ్ఞార్థ మొక్క బ్రాహ్మణుఁడు ధనార్థియై
తపము సేయఁగఁ గుండధారుఁ డనఁగఁ
బరఁగెడు [1]దేవానుచరుఁ డచ్చటికి వచ్చి
'యభిలాష మే రూప' మనుఁడు '[2]నర్థ
సిద్ధిఁ గోరెద' నని చెప్పినఁ బ్రీతి నా
తఁడు మాణిభద్రుని ధనదభృత్యు
నియతిఁ దలంప సన్నిధి సేసె న య్యక్షుఁ;
డతఁడు 'మదాశ్రితుండైన యితని
తే. ధనసమగ్రునిఁ జేయవే' యనిన 'నెంత
ధనము వలసిన నిచ్చెద' ననియె మాణి
భద్రుఁ; డమ్మహాత్ముఁడు [3]మర్త్యభావమస్థి
రత్వ దూషిత మను విచారంబు పుట్టి, ౧

ఆ. యక్షవరునితోడ నవ్విచారము మృదు
వచన రచనఁ జెప్ప,వాఁడు దాని
కాత్మఁ బ్రీతిఁ బొంది యనుమతి సేయంగ, ౨
నధిక భక్తి నిరతుఁడై యతండు

క. దేవతలను బ్రార్థించిన
నావసుధామరుని చిత్త మార్ద్ర తప
స్సేవన తత్పర మయ్యెను
దేవానుచరుండు వోవ దివికి; ద్విజుఁడున్.

క. క్రమమున జలపవనము లశ
నములుగఁ గొని తపము సేసినం గాయముఁ జి
త్తము మానుషంబు లగు చం
దములు విడిచి 4దివ్యమహిమ ధామము లయ్యెన్.

భార. శాంతి. V

టీ. 1. దేవమాత. 2. ధనలాభము. 3. మనుష్యత్వము. 4. అద్భుత ప్రభావమునకు స్థానములు.

ప్రశ్నలు:—1. బ్రాహ్మణుఁ డేల తపంబొనరించెను? 2. కుండధారుండు ప్రత్యక్షమై చేసినదేమి? 3. మణిభద్రుఁ డెవరు? అతఁ డేమి ఇచ్చెదననెను? 4. దేవానుచరుఁడు ద్విజునకై యక్షుంగోరినది దేనిని? ఏల? 5. ద్విజునకుగల్గిన తపఃఫలంబేమి?

16. శాపముసలము.

క. ద్వారవతికిఁ గణ్వుండును
నారదమునివరుఁడు 1గాధినందనుఁడును బెం
పారంగఁ దొల్లి వచ్చిరి
నారాయణుఁ జూచుఁ వేడ్క నరవరముఖ్యా.

సీ. చనుదెంచి పురవీథిఁ జను నవసరమున
[2]వృష్ణికుమారులు [3]విధివశమున
మనముల నవినీతి జనియింప సాంబున
[4]కంగనాలంకార మమరఁ జేసి
కొని వచ్చి యమ్మహాముని వర్గమునకు [5]మి
థ్యా వినయమున వందన మొనర్చి
[6]నిభృతులై "కారుణ్యనియతాత్ములార! యీ
భామిని బభ్రుని భార్య; [7]ప్రజలఁ
గనునె యిది?" యని యడిగినఁ గౌరవేంద్ర
యత్తపోధన వర్యుల [8]యయ్యాగడమున
కాత్మలందుఁ గ్రోధానల మగ్గలముగ
నెలయ నక్కుమారులతోడ నిట్టు లనిరి. ౨

క. "అంబుజనాభుని కొడు కీ
సాంబుఁడు గను యాదవ క్షయాపాదన [9]క
ల్యం బగు ముసలము మావచ
సంబున కనృతంబు లేదు; నమ్ముఁడు మీరల్." ౩

క. విని [10]కాలవేదియగు న
[11]వ్వనజాక్షుఁడు [12]నియతి నగు నవస్థకుఁ దలఁపం
జన [13]దన్యథాత్వ కరణం
బని యూహించుచు నుపేక్ష యాత్మ వహించెన్. ౪

భార. మౌ.

టీ. 1. విశ్వామిత్రుఁడు. 2. యాదవులు. 3. దైవప్రేరణచే. 4. ఆడువేసము. 5. కపటమైన యడఁకువతో. 6. దిట్టలై. 7. బిడ్డలను. 8. ఆశ్చర్యము. 9. సమరము. 10. కాలము నెఱిఁగినవాఁడు. 11. కృష్ణుఁడు. 12. దైవవశమున. 13. వేలుపటుచుట, మార్పు.

ప్రశ్నలు:—1. కృష్ణుం జూడవచ్చినమును లెవరెవరు ? 2. వృష్ణి కుమారులు గావించిన యాగడమేమి ? 3. మును లేమనిశపించిరి ? 4. శ్రీకృష్ణుఁ డేల యుపేక్షించెను ?

17. చోరరాక్షసులు.

చ. ఘన మగు నగ్రహారమునఁ
గర్మవిదుం డొక బ్రాహ్మణుండు పా
వనచరితుండు గోవులఁ బ్ర
వర్ధనమొందఁగ రెంటి మేపఁగాఁ
గనుఁగొని తాఁ బ్రమోదమునఁ
గైకొనఁగాఁ దలచేచియుండు [1]ము
[2]చ్చనిశము; నొక్కనాఁ డొక మ
హానిశి నొక్కఁడుఁ బోవుచుండఁగన్. ౧

సీ. ఎదురుగా నొక్కరుఁ డేఁగు దెంచిన, వాని
[3]బెదరలక చోరుండు దాఁకి బెదరి
'యెవ్వండ?' వనుటయు, 'నే బ్రహ్మరాక్షసుఁ
డను; నన్నుఁ దాఁకిన ఘనుఁడ వైన
నీ వెవ్వఁ' డనుటయు, 'నేమ్రుచ్చుఁ, బొమ్మన,
'నింత ప్రొద్దెచ్చటి కేఁగె?' దనిన,

'నీపురిలోన మహీసురోత్తము ధేను
వులు రెండు మంచివి గలుగఁ జూచి,
గీ. యపహరించు కొఱకు నరిగెద నే;' నన్న,
'నేను నతనిఁ బట్ట నిపుడు వత్తు,
ర'మ్మటంచుఁ గదలి బ్రహ్మరాక్షసుఁడును
నతఁడు నంతఁ గూడి యతని గృహము. ౨

వ. కదియంబోయి 'ఏన నేన ముందుఁబోవుదు'నని మెల
పెఱుంగక రొద కొట్టుసంతట.

గీ. విని మహీసురవర్యుండు వితత మంత్ర
బలమునను బ్రహ్మరాక్షసుఁ బాఱఁదోల
నంత నట మున్న చోరుండు నరిగెఁ గానఁ,
బొసఁగ సహితులు దమలోనఁ బోర మేలు. 3

పంచ. సంధి.

టీ. 1. దొంగ. 2. ఎల్లప్పుడును. 3. చలింపక.

ప్రశ్నలు:—1. చోరుఁడు దొంగిలఁగోరినది దేనిని? 2. చోర బ్రహ్మరాక్షస సమాగమ మెట్లెప్పు డొడఁగూడెను? 3. చోర బ్రహ్మ రాక్షసులు దమలో నేల కలహించిరి?

18. భేరీజంబుకములు.

తే. ఎసఁగు నాఁకటి [1]వెల్లున నిందు నందు
నడవిఁ జరియించి, యాహార మబ్బ కునికి
నలసి, యొక జంబుకంబు భాగ్యమునఁ గాంచెఁ
గలహ మొనరించిపోయిన కదనభూమి. ౧

సీ. [2]అఱిముఱి నంతంతఁ దఱుచు ప్రోవులు గట్టి
[3]యఱవఱలై యున్న యరదములును,
వాఁడముల్ గొమ్ములుఁ దొడలు మస్తకములు
ఖండంబు లైన [4]వేదండ తతులుఁ,
జరణంబు లూరులు [5]బరులుఁ గంధరములు
దునుకలై పడియున్న తురగములును,
గంకణాంగదములఁ గను నొప్పి విఱిగిన
బాహుదండంబుల భటకులంబుఁ,
గీ. గలిగి భీభత్స రౌద్రశృంగారములకు
నాస్పదంబుగఁ గనుపట్టు నట్టి నేల
కౌతుకంబునఁ బొడఁగాంచి కదియునంత
నవల నొక మహాధ్వని గుండె లవియ నిగుడ;
సీ. అమ్మహాధ్వని విని యత్యంత భయముతో
[6]మృగధూర్త మట్టిట్టు మెదల వెఱచి
కను మూసి తెఱవ, 'కెక్కడఁ జొత్తు' నని బుద్ధి
శోకించి, కనువిచ్చి చూచు నంత
ధారుణిఁ బడియున్న భేరీముఖంబునఁ
దరు శాఖ గాలిచేఁ దాఁకుచుండఁ
బొడఁ గని తన లోనఁ బొడమిన భయమెల్లఁ
బోయిన, సాభేరి డాయ వచ్చి
తే. "ఇది మహాభోగ్య మిచ్చుట నొదవె నాకు
నిప్పుడిది వ్రచ్చి కొని చొచ్చి హితత మెలర్ప

వలయు మాంసంబు భక్షింపవచ్చు;'' ననుచు
నేచి యాభేరి వ్రచ్చి యం దేమి లేక. 3

వ. [7]వృథాస్థూలం బని పోయెం గాన శబ్ద మాత్రంబునకు శంకింపం బనిలేదు.

పంచ. మిత్రభే.

టీ. 1. అధిక్యముచే. 2. సంభ్రమముతో. 3. తునకలై. 4. ఏనుఁగుమొత్తములు. 5. పార్శ్వములు. 6. నక్క. 7. వట్టిమొద్దు.

ప్రశ్నలు:—1. నక్క యడవిఁజుట్టి తిరిగినదెందులకు ? 2. నక్క యుద్ధభూమిపైఁ గాంచినది యేమిటి? 3. నక్కకుగల్గిన వెఱపును అది తీసిన తెరగు నెట్టివి ?

19. కపట వ్యాఘ్రము.

క. నర్మద [1]దరి నిజ హింసా
కర్మం బొరు లెఱుఁగకుండఁ గాపురముండున్
ధర్మమునఁ జరించు కపట
ధార్మిక మొక్కపులి యొక్కతరుకుంజమునన్. ౧

క. ఒక్కయెడం, దమలో నొక,
బొక్కకు [4]వాదడిచి [2]శశకముఁ [3]గపింజలముం
గ్రక్కునఁ బఱతెంచి పులికి
మ్రొక్కుచు నిజవాద మిరువురుం జెప్పఁటయున్. ౨

తే. ముదిసినారము, కానము మున్ను వోలె;
శ్రవణముల దూరమును విను శక్తి లేదు;

కదియఁ జనుదెంచి చెప్పుడు కార్య'' మనుఁడు
నవియుఁ ⁵దేకువ మాలి డాయంగ నడువ. 3

క. ముందటి కాళ్లంగొని యా
కుంఁదేలుం ³గైదుఁ బట్టుకొని గొంతుక సం
దంద గఱచి భక్షించి ⁶య
తంద్ర ప్రీతిఁ బులి ⁷శౌర్యతత్పమైయుండెన్. ౪

కేయూరబాహు. II

టీ. 1. గట్టున. 2. కుందేలు. 3. ఒకపక్షి. 4. వాదాడి. 5. భయము విడిచి. 6. ఎక్కువ సంతోషము. 7. శూరత్వముచే పెంపొందినదై.

ప్రశ్నలు:—1. కపటవ్యాఘ్రి మెచ్చట వసించియుండెను ? 2. శశక కపింజలములకుఁ గల్గినవాదేమి ? 3. పులి శశక కపింజలముల నెట్లుచంపెను.

20. నూనెకు సరిగా బియ్యమిచ్చుట.

క. కాంచీపురమున నొకరుఁడు
కాంచనగుప్తుఁ డను ¹బుద్ధిగల వైశ్యుఁ ²డని
ర్వాంచనుఁడు సుతున ³కరయం
బంచెం బరిణయము సేయ బాలిక నొకతెన్. ౧

చ. పనిచినవారు వైశ్యకుల
బాలలఁజూచుచుఁ న⁴ప్పురాంగణం
బున నొక ⁵క్రేవ నొక్కరుఁడు
మూడుఁడు ప్రాలకు నూనె సంతలోఁ

గొనఁ జనుదెంచి బియ్యమున
కుఁ సరి తైలము వోయు మన్న నా
తని పలు కెవ్వరుఁ వినక
తద్దయు నవ్వుచు గేలిసేయుచుఁ. ౨

క. అనయము విడువక నడుగం
గని యచ్చటనున్న వైశ్యకన్య యొకతె యా
తనిఁజేరి "కలదునూనియ
కొనియెదవే రమ్ము [6]ప్రాలకును సరి లెక్కఁ. ౩

క. ప్రాలొక్కటఁగొని దానన
తైలము దిగు వాఱఁబోయు దానను నీకుం
[7]బోలినఁ బ్రాలం గొలువుము
[8]చాలము నీతోడఁ బిదప జగడములాడఁ. ౪

వ. అని యొడం బఱచి:

ఆ. పళ్లెరంబుఁ దెచ్చి పటుబుద్ధి బియ్యంబు
దానిసందఁ గొని ముదంబుతోడ
నందపోసెఁ దైల మంచులు దిగువాఱ
నవ్విధంబు మెచ్చ నావహింప. ౫

క. చని కాంచనగుప్తునకుఁ
వినిపించిరి యతనివారు వేగమ, యతఁ డం
దునఁ దద్బుద్ధి విశేషము
గొనియాడుచు దానిఁ దనదు కోడలిఁజేసెఁ. ౬

టీ. 1. సంపద. 2. మోసకాఁడు. 3. వెదుకఁబంపెను. 4. ఆయూరిముంగిట. 5. ప్రక్క. 6. బియ్యమునకు. 7. సమ్మతమైన. 8. శక్తులముకాము.

ప్రశ్నలు:—1. కాంచనగుప్తుఁ డెట్టికోడలిం గోరెను. 2. సంతలో బియ్యపువాని నెల్లరేల గేలిసేసిరి? 3. వైశ్యబాలిక బియ్యపువానిని మోసగించిన తెఱఁ గెట్టిది.

21. వ్యాఘ్రోజ్జీవితపస్వి.

క. గార్గ్యుఁ డను విప్రుఁ డొకరుఁడు
1దుర్గారాధనముఁ బెక్కు 2దొసఁగులఁబడుచున్
3దుర్గాటవిలోఁ జేయ 4ని
ర్గళ గతిఁ దన్నుఁ జూచి యాయంబికయున్. ౧

క. "వర మడుగు" మనిన మ్రొక్కుచు
సరభసమగు కాంక్షతోడ "సంజీవని 5ని
ర్భర కరుణ న్నా కొసఁగుము
పరమేశ్వరి" యనినఁ గొన్ని పచ్చని యాకుల్. ౨

చ. తలఁచిన మాత్ర నాత్మకర
తామరసంబున నున్న, వాని 6ని
మ్ములఁ 7గృప నేసి "వీని రస
ముం బయిపైఁ జిలికింపఁగా శవ
మ్ములకును బ్రాణముల్ గలిగి
ముందటిరూపమువచ్చి తేజముం

బలమును జెంది పూర్వగుణ
భంగిఁ జరించుటకల్లు నెన్నడున్. 3

క. ఎండవు తఱుగ'' వనుచు నిడి
చండిక పోడఁగానరాక చనుటయుఁ దెగిగో
నిండిన సంతసమున వి
పు్రిండవి కొని యాత్మ పురముత్రోవ నొకకఁడుఁ.

చ. చను నెడ నిమ్నమ్యమగు
[8]చక్కటి నొప్పెను గాన నెండి పో
యిన యొక పుండరీక శవ
[10]మీారము వెల్వలనున్నఁ జేరఁగాఁ
జని తన కన్న యూష్మధము
శక్తి నిజంబుగఁ జూడనెంచి చే
త నలిపి యాకులం బసరు
దాని పయిం బిడిచెంగుబుద్ధియై. ౫

చ. పిడిచిన నేమిచెప్ప నతి
భీకర దుస్సహ పుండరీక మ
ప్పుడ తన నిద్రమేల్కనిన
పోలిక మోగుచు [11]బిట్టులేచి య
[12]వ్వెడఁ గగు విప్రుఁ గూయిడఁగఁ
జేసి మృతుం బొనరించి మ్రింగె; మే

ల్వాడసియు బుద్ధిచాలని యు
భాగ్యులు తత్ఫలమంద నేర్తురే. ౬

కేయూ. II.

టీ. 1. పార్వతీసేవ. 2. ఇడుమలు. 3. చొరరానియడవిలో. 4. ధారాళముగా. 5. ఎక్కువపదయతో. 6. ప్రీతితో. 7. ఇచ్చి. 8. చోట. 9. పెద్దయడవిలో. 10. పొదరిల్లు. 11. భయంకరముగ. 12. బుద్ధిహీనుఁడగు.

ప్రశ్నలు:—1. గార్గ్యుడు పార్వతింగోరిన వరమేమి? గార్గ్యుఁడు తాను సంపాదించిన యౌషధముయొక్క శక్తి నెట్లు పరిశీలించెను?

32. కరికర్ణసరటప్రవేశము.

మ. ఒకనాఁ [1]డాతతనీరజాతవనతీ
రోపాంతకుంజంబునం
దొకచోఁ దొండలు [2]కాటులాడుటయునం
దొక్కండు విక్రాంతి గో
ర్వక యొక్కండది వెంటరాఁబఱచి యే
వంకం జొరంజోటుగా
నక [3]కాంతారమదేభమాం కొలనిలోఁ
నంజొచ్చి క్రీడించుచుఁన్. ౧

క. తిరుగాడు చుండఁగాఁ గని
కరము భయభ్రాంతమగుచుఁ [4]గరివర కర్ణాం
తర వివరము లోనికి నొక
[5]తొరటము గతి [6]సరటమంత దురదుర దూఱెన్, ౨

మ. అది మూత్కారముఁ జేసి కేల్ విద్రుచు కొం
7చంభోజషండంబును
న్మదభంగిం బలుమ్రోతతో వెడలి ప
ల్మాఱున్ మహాఘీంకృతుల్
సెదరన్ వెండియుఁ దొండమున్ విద్రుచుచున్
శీఘ్రింబ పెన్మ్రాకులుం
బొదలుం గూల్చుచుఁ బాఱెఁ జైననిలయం
బుల్ సొచ్చి యుగ్రాకృతిన్. 3

గీ. 8అడ్డ జైనుల వధియించి యచటఁ 9గడమ
వడిన వసతులు వడఁద్రోచి వారణంబు
కొలను సొచ్చి సరోరుహకులము నెల్ల
మఱల భగ్నముఁ గావించి దరికివచ్చి. ౪

క. సరసీజలముల నిండం
10గరములఁ బూరించి యూరఁగాఁబడి చెవిలో
గురిపించినఁ 11దల్లడపడి
సరటము బైటఁబడెఁ గరియు 12సమ్మదమందెన్. ౫

కేయూ. II.

టీ. 1. విరివియైన తామరకొలనుదగ్గఱి పొదయందు. 2. కలహించుటయు. 3. మదించిన యడవియేనుఁగు. 4. శ్రేష్ఠమగు నాయేనుఁగు చెవియందలి రంధ్రములోనికి. 5. తొఱ్ఱలోనికి ఎట్లో అట్లు. 6. తొండ. 7. తామరతంపరయం దుండి. 8. అడ్డిన. 9. మిగిలిన యిండ్లను. 10. తొండమునునింపి. 11. భయపడి. 12. సంతోషము.

ప్రశ్నలు:—1. తొండ ఏనుఁగుచెవింజొచ్చుట ఎట్లు సంభవించెను? 2. తొండ చెవింజొఱఁగా ఏనుఁగు ఏమేమిచేసెను ? 3. ఈ కథను నీతియేమి ?

23. మధుబిందుకలహము.

క. ధరణి పయి లాట నరపతి
పురిఁ దేనియ నమ్ముకొఱకు బోయల పల్లెం
జరియించుచుండు వాఁడొక
పురుషుండది యొక్క కలశమునఁగొని నడవన్. ౧

గీ. వడఁకుఁగొని నిలవఁ ద్రొక్కని యడుగు కొంత
జాఱి [1]మ్రొగ్గతిలంబడఁ బాఱుటయును
నిండి మూఁపునఁ దాల్చినకుండ తొలఁకి
యొలికె మధుబిందులొక కొంత యుర్విమీఁద. ౨

సీ. ఆ తేనెబొట్టున కచట నీఁగలు ముసిరి
న, వానిఁ బట్టం గనని కడంకఁ
జేరె నచ్చటి కొక్క [2]చెలఁది, యాచెలఁది మ్రిం
గిన బల్లి నొక పిల్లి దినియె, నంత
నాపిల్లి గఱచె రాజాధీన మగు వేఁట
కుక్క యొక్కటి, దానిఁ గోప మడరఁ,
బొడిచె [3]బిడాలంబు, [4]గౌడయని నగరి కు
క్కలవారు చంపిరి కడఁగి దాని,
దాని వాఁడవారు తవిలి చంపించిరి
కుక్క నంతఁగినిసి కుక్క వేఁట

కాంద్రు రందఱేఁగి కతసవిస్తారంబు
నృపతితోడఁ జెప్ప నృపతి యలిగి. 3

మ. [5]తగ వూహింపక [6]యూరి [7]వాడ ప్రజలం
దాఁజంపఁగాఁ బంచినన్
జగతీవల్లభుఁడైన నేలయని యు
త్సాహించి సన్నద్ధులై
[8]నగరంగొల్వనివార లొక్కదెసయై
నానాయుధోపేతులై
[9]తెగి భూపాలకసేనఁదాఁకిరి మహో
ద్రేకంబుతో నార్చుచున్. ౪

ఉ. రెండుతెఱంగు మూఁకలును
రిత్తకు రిత్తచలంబు పెంపునన్
భండన ముగ్రభంగుల నొ
నర్పఁగఁ బెక్కులుద్రెళ్లెఁ బీనుఁగుల్
కండలుఁ బ్రేవులుం గలసి
కాలువలై [10]యెసలారె నెత్తురుల్
[11]కుండల చారు మస్తములు
గుప్పలు గట్టె పురంబు వీథులన్. ౫

కేయూ. II.

టీ. 1. మోకరిల్లునట్లు. 2. పాలెపురుఁగు. 3. పిల్లి. 4. రాజభవనంబు కుక్కలవారు. 5. న్యాయము. 6. ఊరి. 7. వీథి. 8. రాజగృహము. 9. సాహసించి. 10. అతిశయించెను. 11. చెవిపోఁగులతో నందములగు తలలు.

ప్రశ్నలు:—1. ఎట్లు తేనెబొట్టు నేలఁబడెను? 2. తేనెబొట్టు కారణముగా కలహము ఎట్లు ప్రారంభమై ఎట్లుసాగెను? 3. కథయొక్క నీతిం దెలుపుఁడు.

24. హంస కాకముల కథ.

సీ. ఒకపర్వతముమీఁద నొప్పెడు కొలనిలో
　　హంసలు కొన్ని [1]యిచ్ఛానువృత్తిఁ
బగ లెల్ల విహరించి భానుఁడు గ్రుంకంగఁ
　　బాపాత్ములకుఁ జేరఁ బ్రాకరాని
యున్నతోన్నతమగు నొక [2]గండ శిలయందు
　　రే లెల్ల సుఖలీలఁ గ్రాలుచుండు
నట్లుండఁ దద్గ్రహణాపేక్ష నొక బోయ
　　[3]తెంకి పట్టరసియుఁ దేఁటి నూడ

గీ. లేక యరిగెను; నొకనాఁడు కాక మొకటి
ప్రొద్దు గ్రుంకిన నచటుగాఁ బోయి పోయి
ఖగ నినాదము విని వాని గదియవచ్చి
యుండుటకుఁ దావుఁ గనె హంసయూథమీఁద. ౧

గీ. అచటఁ రెట్టఁబెట్టె యర్కోదయముగాఁగఁ
దడయ కరిగె, నంత దాని రెట్ట
శిలల సంధిఁబొంద మొలచె నందొక [4]వట
భూజ ఫలములోని బీజముండి ౨

మ. అది నానాఁటికిఁ బేర్చి శాఖల [5]విహా
　　యస్స్పర్శమైయుండఁగా

బదియోండ్లుం జనునంత నూడలు కసుం
బల్పారి వర్ధిల్లుచుం
గదిసెం వచ్చి 6యధిత్యకాతలమువం
కన్, దానఁదాఁ బ్రాకి య
భ్యుదితానంది కిరాతుఁ 7డొగ్గె నురులా
భూజంబునం దెల్లెడన్. 3

చ. ఉరులు కుజంబునం 8గలయ
నొగ్గి నిషాదుఁడు చన్నమీఁద భా
స్కరుఁ డపరాద్రిఁ జేరె జల
జాతవనంబులఁ గ్రీడమాని స
త్వరగతిమీఱి మీఁదికి 9సిత
చ్ఛదముల్ చనుదెంచియూఁగి వా
గురికలఁజిక్కె నన్నియును
గుందమదిన్ 10బలిభుక్కృతంబుకై. ౪

కేయూ. III

టీ. 1. ఇష్టప్రకారము. 2. పెద్దరాయి. 3. ఉనికిపట్టు. 4. మఱ్ఱి చెట్టుపండులోని విత్తనము. 5. ఆకాశముం దాకునట్లై. 6. కొండ పై భాగము. 7. పన్నెను. 8. అంతటను. 9. హంసలు. 10. కాకిచేసిన పనికై.

ప్రశ్నలు:—హంసలు పగలెట్లు గడపుచుండినవి? 2. రేలం దెచ్చట విశ్రమించుచుండినవి? 3. హంసలుండు కొండపైభాగమునకు అందిచ్చు మఱ్ఱిచెట్టు ఎట్లు మొలచెను. 4. హంసలకు బంధనము ఎట్లు ప్రాప్తించెను.

25. కమఠగరుడ కథ.

క. అంబుధితీరంబునఁ [1]గూ
ర్మంబులు చరియించుచుండుఁ, బ్రతిదినమును వా
నిం బట్టి తనకు నాహా
రంబుగఁ గొనుచుండుఁ బక్షిరా [2]జుగ్రుండై. ౧

వ. అంత నొక్కనాఁ డొక్క కూర్మముఖ్యుం డగ్గరుడి
కి ట్లనియె. ౨

మ. "[3]ఉడువీథిన్ వెసనీవువాఱు, జవస
త్త్వోత్సాహ, యంబోధిలోఁ
[4]గడవం బాఱెద; నిన్ను నేను [5]మిగులం
గాఁ జాలినట్లైన నె
న్నఁడు భక్షింపకు మమ్ము; నోడినటులై
నన్, మాకులంబెల్ల నె
ప్పుడు నాహారము గొమ్ము నీవు వినతా
పుత్త్రా, మహాధార్మికా." ౩

వ. అని యొడంబఱచి యేకాంతంబున దానుం జుట్టలు నంబుధి
నొక్కొక్క క్రోశొక్కకయెడ బహుయోజనంబుల దాఁక
నిలుచుండ నేర్పాటు గావించికొని యుండ. ౪

క. గరుడుం డవ్వలనికి స
త్త్వరగతిఁ గూర్మంబుఁ బిలిచి, వారిధిపై నం
బరవీథిఁ బెద్దయును ద
వ్వరుగుచు, నది [6]చిక్కనోపునని [7]చీరుటయున్. ౫

క. 'ఓ' యని పలుకుచు ముందఱఁ
బోయధిలోఁ గచ్ఛపంబుపోఁచిన, మఱియున్
వాయుగతిఁబఱచి చీరిన,
నాయెడ నగ్రమునఁ గమఠమల్లన నెగసెన్. ౯

క. అందుండి మగుడఁ బఱచుచు
ముందటి యట్లట్ల పిలువ, ముందఱనంతం
తం దోఁచుచు, నవి పిఱుఁదుల
ముందఱఁగాఁజేసి పక్షిముఖ్యుని గెలిచెన్. ౧౦

క. అతఁడు తనయోటమిని 7ల
జ్జితుఁడై 'మీ కెందు నెగ్గుసేయం; 8బ్రమద
సితి నిలువుఁ'డనుచుఁ బోయిన
నతిసంతోషమునఁ గచ్ఛపావళియుండెన్. ౧౧

కేయూ. III.

టీ. 1. తాఁబేళ్లు. 2. భయంకరుఁడై. 3. ఆకాశమార్గమున. 4. దాఁటి పరుగిడుదును. 5. అతిశయింప సమర్థుఁడనైనచో. 6. వెనుకపడు నని. 7. సిగ్గునందినవాఁడై. 8. సంతోషదశలో నుండుఁడు.

ప్రశ్నలు:—1. తాఁబేళ్లు వసించుచుండిన దెచ్చట? 2. వానికిం గల్గుచుండిన యాపద ఏమి? 3. తాఁబేలు గరుడునితోఁ గావించికొనిన యేర్పాటేమి? 4. తాఁబేలు గరుడు నెట్లుగెలిచెను. 5. ఓడిన గరుఁడుం డేమనెను?

26. కాకకారండవ కథ.

క. కోసలదేశంబున ధా
రాసనుఁడనఁగాఁగలండు రా, జతఁడు 1నయ

వ్యాసంగము ధర్మంబుల్
బాసి చరింపంగఁ దొడఁగెఁ బ్రజలు 2దలంకన్. ౧

క. ఆరాజు సేయు నెగ్గులు
కారణముగ 3జనపదమునఁ గఱవగుటయు, ము
న్నారామంబు దమకు నా
ధారమ్ముగనుండు కాకి4తండము వెల్లన్. ౨

క. "ముంగిళ్ల 5నెంజువులు గా
నంగఁబడవు, గలుగు పట్టునం గావు 6ఘనం,
బెంగిలి మెతుకులు చల్లుట
యుం గానగము మున్నవోలె నుర్విం 7దఱచుగన్." ౩

మ. అని కాకుల్ తమ దేశముల్ విడిచి 8భూ
క్ష్మాకాంతి నెందేనియున్
జనుచో, దవ్వులఁ దీవ యొక్కయెడఁ గా
సారంబులో నుండి క
న్గొని మోదంబున నీరుకాకులను ప
క్షుల్ 9పక్షిజాతిత్వమా
త్రనిబద్ధంబగు బాంధవంబునన చే
రంజేరెఁ బ్రార్థించుచున్, ౪

మ. జలపక్షుల్ వెలివైవఁ గ్రొవ్వగల మ
త్స్యవ్రాతముల్ మ్రింగుచున్,
10జలజావాస సమీపకుంజ శిశిర
చ్ఛాయా ప్రదేశంబులన్

[11]లలిఁ గ్రీడించుచు, లీల న ట్లమితకా
  లం బచ్చటం బుచ్చి య
[12]బ్బలి పుష్టంబులు [13]పుష్టదేహములతోఁ
  [14]బ్రహ్లాదముం జెందుచున్. ౫

క. తమ దేశంబున [15]దుర్భి
క్షము వాయుట యరసి, యెఱిఁగి, చనుచుండి, విచా
రము సేయఁ దొడఁగె నప్పుడు
తమలో నన్నిచ ఖగవితానము లెల్లన్. ౬

క. "వీరు మనకుఁ జేసిన యుప
కారం బప్పఁగ నిదేల కైకొని పోవన్?
వీరిపయిం దప్పొక్కటి
యారోపింపుదము గాక! యది యెల్లఁజెడున్." ౭

వ. అని వాని నుద్దేశించి. ౮

చ. "నెలపది ప్రొద్దు లేమిచట
  నిల్చినమాత్రన మాకు మీర లెం
గిలి సతతంబు వెట్టితిరి
  కిల్బిషవర్తనులార, యక్కటా
కలుగవె యెట్టివారికి జ
  గంబున నోడల బండ్లు, బండ్ల నో
డలుఁ జనుదెంచునంట యక
  టా! వినరే? యటుఁ జేయఁగూడునే? ౯

క. మీ [16]కొఱగాములు సర్వము
మీకొఱకుండుంగాత' 'మనుచు మింటఁ [17]గల గొనన్
గాకా యస యఱచుచు వెసఁ
గాకులు పూర్వప్రదేశ గమనముఁ జెందెన్. ౧౦

కేయూ. III.

టీ. 1. నీతియందు ఆసక్తిని. 2. భయపడునట్లు. 3. దేశమున. 4. సమూహము. 5. ఎండఁబోసిన ధాన్యము. 6. విస్తారము. 7. అధికముగ. 8. ఆహారాశచేత. 9. పక్షిజాతియగుటమాత్రమే కారణమగు చుట్టరికము వలననే. 10. కోనేటికి దాపున పొదరింటి చల్లనినీడగల తావులలో 11. ఉత్సాహముతో. 12. కాకులు. 13. బలిసిన. 14. సంతోషము. 15. కఱవు. 16. దోషములు. 17. సంక్షోభించునట్లు.

ప్రశ్నలు:—1. కాకులకు కఱవు రాఁగతంబేమి? 2. కారండవములు కాకుల నెట్లుఁ సత్కరించినవి. 3. కాకుల నీచత్వముకడ కెట్లు బయలయ్యెను?

27. పులియు మ్రానిపోటు పులుఁగును.

శా. [1]లీలానిర్జిత సర్వజంతువని బ
లిష్ఠన్ జేరుకొన్నట్టి శా
ర్దూలం బొక్క [2]జరన్మృగంబు నొకచో
[3]దుర్దాంతమై వ్రేసి, [4]త
త్కీలాలంబది మున్ను గ్రోలి
[5]యుడుకో ద్దీవ్యద్బుభుక్షానల
జ్వాలల్ తన్నలఁపంగఁ, [6]దల్చె [7]శితమాం
సంబొంది భక్షింపఁగన్. ౧

ఉ. [8]కోఱలసంధి [9]నెంపములు
గ్రుంకిన నంత దినక్రమంబునన్
మీఱిన [10]నొవ్విభుక్తిఁగొన
నేఱక [11]యానన గహ్వరంబునన్
గారెడు [12]లాలలోడఁ బులి
[13]గ్రచ్చఱి లోఁబడియుండ గ్రాసిపైఁ
గూఱినవంత నొక్క ద్రుమ
కుట్ట విహంగము దాని గావఁగన్. ౨

క. "నోవిది బాపెద, విప్పుగ
నీవదనముఁ దెరువు" మనుచు నియమించి [14]దురం
తావిర్భావిత సాహస
మై విహగంబందుఁజొచ్చె నతినిపుణతతోన్. ౩

సీ. [15]దంష్ట్రికలు పాదమునఁగొని తన్ని సంధి
నున్న యెముకను [16]చంచున నూఁదిపట్టి
పాపి కదిలిచి పెఱికి యాపక్షి యధిక
వేగమునఁ బులి [17]వాఁగడ వెడలిపోయి. ౪

క. ద్రుమశాఖనెక్కి యెముకను
నమిసిన బులి నోరునొవ్వియుడిగి మఱిదిన
[illegible]మమునఁ బుండాఱిన నొ
క్క మహామృగమును వధించికొని యొకచోటన్, ౫

వ. తినుచుండ ద్రుమకుట్టంబు డాసి మాంసభాగం బడుగుడు
పులి ఇట్లనియె:— ౬

గీ. కాయ [18]లుడిపోయి నట్టివృక్షంబుఁ, బాఁడి
యెల్లఁ గడచిన ధేనువు, నేఱుఁ గడపి
నతఁడుఁ, గార్యము [19]దీర్చిన యతఁడు, నపుడ
గాని యాదరణీయులు గారు పిదప. ౭

మ. [20]విపినాంతర్బహుసత్త్వ ఘాతుకుఁడనై,
విఖ్యాతకృత్యుండనై,
కృప యొక్కింతయు లేని నావదనముం
[21]గ్రీడారతిం జొచ్చినం
గుపితత్వంబున మ్రింగినం జనఁగ నీ
కుం గ్రమ్మఱంగల్గునే?
యుపకారంబున నింతకంటె మఱియుం
గోండెద్ది? యూహింపుమా." ౮

చ. [22]అనఁ జిత్తంబునఁ [23]కెంపుఁజేసికొని, రో
షాధిష్ఠమై పొంచి, కీ
డొనరింపం దఱివేచియుండి, విహగం
బొక్కింత [24]యాలస్య మూ
నిన శార్దూలము కన్నుఁబోఁ బొడిచి పూ
ర్ణీభూత సంతోషమై
చని భూజాగ్రముఁబొంది యిట్లనియె హా
స్యప్రౌఢవాక్యంబులన్. ౯

క. "వింటే? మృగమా, పోయిన
కంటికి వగవకుము, రెండుకన్నులు [25]వోలియం

గొంటయుడుగుటకు నొక క
న్నంటకు సంతసముఁ జెందు టుచితము సేకుఁ." ౧౦

క. అనిపలికి యదిని జేచ్ఛం
జనుటయు, నయనంబు నొవ్విసై (పక పులి య
వ్వనమ్మ ద్రుమక్ వాపోవుచు
దనదు కృతఘ్నత్వమునన తాహతమయ్యెక్. ౧౧

కేయూ. III

టీ. 1. క్రీడగా జయింపఁబడిన సర్వజంతువులు గలదియని. 2. ముసలిజింకను. 3. అణపరానిదై, విజృంభించి. 4. దానినెత్తురు. 5. కడుపున రేఁగుచుండు నాఁకటి మంటలు. 6. తలంచెను. 7. కొద్దిపాటి. 8. పంగ్లనడుమ. 9. ఎముకతునుక. 10. నొప్పి చేత. 11. గుహవంటినోట. 12. చాంగ. 13. బలముఉడిగి. 14. హెచ్చుగా నేర్పడిన. 15. కోఅలను. 16. ముక్కుతో. 17. నోరు. 18. కొచుట మానినట్టి. 19. నెఱవేర్చిన. 20. అడవిలోన పెక్కుప్రాణుల జంపువాఁడనై. 21. ఆటవలె. 22. అనిచెప్పఁగా. 23. సాహసము. 24. సోమరితనము. 25. నశింపఁజేయుటను మానుకొన్నందులకు.

ప్రశ్నలు:—1. పులికిఁగల్గిన నొవ్వి ఏమి? అదెట్లు గల్గెను. 2. ద్రుమకుట్టముపులికె ట్లుపకరించెను. 3. పులి కృతఘ్నత్వమును తెలుపుఁడు. 4. ద్రుమకుట్ట మెట్లు పగఁదీర్చికొనెను?

28. అతిలోభము.

సీ. విజయపుర ప్రాంతవిపి నాంతరమునకుఁ
బోయ యొక్కఁడు వేఁటవోయి యచట

వనహస్తిఁ గనుఁగొని ¹వల్మీకమెక్కి ²భ
ల్లమునఁ దుండము ద్రుంచి సమయఁజేసె;
వాఁ డెక్కిన పుట్టలోను వెల్వడి భుజం
గం బక్కిరాతునిఁ గఱచె; నంత
వాఁడును మొలనున్న వాఁడికుఠారంబు
గొని దాని వధియించి కూలి ³యీల్గె

సీ. నచటి కొక్క నక్క యరుదెంచి ముదమంది
"నేనుఁ గాఱు నెలలు, మానవుండు
సప్తవాసరములు, సర్ప మేకదినంబుఁ
బోవుఁ బొమ్ము నాకు భుక్తి" కనుచు. ౧

క. "నేఁటి కివి ⁴గంటి వెట్టఁగ
నేటికి? నీబోయ వింట నిడ్డనరము లీ
పూఁటఁగడపఁజాలవె? యొక
నాఁటం బ్రాణంబుసనునె నవసినమాత్రన్." ౨

క. అని తలఁచి యెక్కువెట్టిన
ధనువుఁగదిసి దాని కొమ్ముఁదన గొంతుం గ్రో
లున మోచియుండఁ జెలఁగుచు
⁵గొనయంబు నరంబు ⁶లొయ్యఁగొఱకఁ దొడంగెన్. 3.

గీ. నరము లొక్కఁ డొకఁడు నానిచి కొఱకంగ
గొనయ మెల్లఁ ⁷ద్రెవ్వి ధనువు కొమ్ము
విడిసి గళము నాఁటి ⁸పెడతల వెడలినఁ
గూసికొనుచు నక్కకూలి ⁹గెడసె. ౪

కేయూ. III

టీక. 1. పుట్టి. 2. బాణముచేత. 3. చచ్చెను. 4. కాఁజేయుట. 5. అల్లెత్రాఁడు. 6. మెల్లగా. 7. తెగి. 8. తలవెనుకటిభాగమున. 9. చచ్చెను.

ప్రశ్నలు:—1. ఏనుఁగు కిరాతుఁడు పామును మరణించిన క్రమముఁ దెలుపుఁడు. 2. పీనుంగుల మూఁటింజూచి నక్క ఏమి తలపోసికొనెను? 3. లోభముచే నక్క గడసినతీఱుఁ దెల్పుఁడు.

29. నారికేళబక దుర్గైశ్వర్య మహిమ.

గీ. పెక్కునీళులు లేనట్టి యొక్క మడుఁగు
[1]క్రేవ నున్నతమగు [2]నారికేళ మొకటి,
[3]చీకుకొక్కెరయొకటి వసించు నచట
[4]వారి బహుతర జలచరాహార మగుచు. ౧

క. అది యొకనాఁ డంబరమునఁ
బదివేలు బకాదివారిపక్షులు సనఁగా
"నదె నా[5]కోలసాములు వో
యెద"రని యడ్డముగఁ బాఱి యెక్కుడు ప్రియముల్ ౨

క. కావించి "మీర లూరక
పోవుట తగ; దల్ల భూజమున నిలుఁడు, [6]మదీ
యావాసం బది, యచటికి
రావలయును [7]బాంధవాభిరంజన మొసఁగన్." 3

వ. అనుటయు నవ్విహగంబు లి ట్లనియె.

క. "ఈ [8]యూథమిది యనంతము,
నీ [9]యిర వెడలేదు నీఁబవ, నీ చెప్పిన యా

తోయంబుల నాహారము
మా యెఱుఁగని యదియె? యల్పమాత్రము లవియున్."

చ. అనుటయుఁ "[10]బొత్తువారి కృప
నన్నియుఁ గల్గెను; నన్నుఁ [11]ద్రోచి పో
యినఁ గుల మెల్లఁ గష్టనఁగ
నిప్పుడ మేను దొరంగువాఁడఁ జుం"
డనుడుఁ [12]బతత్త్రికోటి "మన
[13]కారడిఁ బాపముఁబొంద నేటి కి
ట్లని యితఁడాడ?" నంచుఁ జని
రందఱుఁ గొక్కెరయింటివిందులై. ౫

మ. మడువెల్లన్ [14]వెరఁజాడి మందుకయినన్
మత్స్యంబు లేకుండ న
ప్పుడ యొండొంటికి మున్న మ్రింగి విహగం
బుల్ "[15]మాపు నిల్వంగ ని
క్కడ [16]నిమ్మేమియుఁ జాల" దంచుఁ జనినం
[17]గాఠెంచు పేరాఁకటన్
మడిసెన్ గొక్కెర కొన్ని ప్రొద్దులకు హీ
నంబైన దేహంబుతోన్. ౬

కేయూ. III

టీ. 1. ప్రక్కన. 2. టెంకాయచెట్టు. 3. ఒకజాతికొంగ. 4. నీటిలోని మిక్కుటమగు మీలు ఆహారముగాఁ గలదియగుచు. 5. కులము స్వాములు. 6. నా వసించుచోటు. 7. చుట్టములకు ప్రీతి వర్ధిల్లునట్లు.

8. గుంపు. 9. నీయింట చోటులేదు. 10. మిత్రులు. 11. నిరాదరించి. 12. పక్షులసమూహము. 13. వ్యర్థముగ. 14. కారుకాని. 15. రాత్రి. 16. చోటు. 17. బాధించు.

ప్రశ్నలు:—1. కొక్కెర నివసించుచుండిన దెచట ? 2. అది తన కులమువారి నేమని యాహ్వానించెను. 3. అవిహంగంబు వల్కిన బదు లేమి ? 4 ఆకొక్కెఱ వాని నెట్లు బలవంతపెట్టెను? 5. కొక్కెర ఏల మడిసెను ?

30. లోభివణిజుఁడు. I

ఉ. ఉర్వికి భూషణంబయిన
యుజ్జయినీ నగరంబులోపలన్
[1]గుర్వనురాగమూర్తి ధన
గుప్తుఁడు, పుణ్యుఁడు వర్ధమానుఁడున్;
సర్వధన ప్రపూర్ణులయి
సఖ్యముఁబొంది వణిక్కులంబులోఁ
[2]బర్విన పెంపుతోడ [3]నన
పాయ విభూతి వహించుచుండిరిన్. ౧

ఉ. "జీనపుదీవి నిమ్మను [4]బ
సిండియుఁ దుల్య" మటన్న "నచ్చటన్
[5]మానియమాడఁబోద"మని
నావల [6]వేఱొకఁడాయితంబుగా
బూని ఘటింప, నం దినుము
పూర్ణముగాఁగొని, సెట్టులిద్దఱున్

7ఫేనతరంగభంగురగ
భీరపయోనిధిఁ బోవ నావపై. ౨

చ. అడుగఁగ, వర్ధమానుని మ
హాజ్వర మొందిన, "నేనచాలుదున్,
8శరనిధి యాత్రకున్ వలదు
9చయ్యన నేఁగుము నీవు, నీకు నే
10నెరపి భవద్ధనంబు నిడ
నే? 11యెడసేయఁ దలంతునే? కటా!
మరలుము, నీవుగల్గిన స
మస్తశుభంబులు గల్గు, నెచ్చెలీ." 3

మ. అని వానిన్ మగిడించి, తాన చని, యి
న్నాదీవి 12నెత్తొంటికిన్
గనకం బెత్తులు రెంటిలెక్కఁ దెగినం
గైకొంచు, నాల్గోడలన్
13నినుపారంగ సువర్ణమెత్తుకొని, 14పూ
ర్ణీభూత సానంద సం
జనితోద్గర్వమనస్కుఁడై మఱల యా
సాముద్రమధ్యంబునన్. ౪

ఉ. వచ్చుచు, వర్ధమాను 15దెస
వారల నెల్లర నీటిలోపలం
జెచ్చెరఁ ద్రోచిచంపి, యొక
16చెంగటి రేవున 17వీడుఁజేరి, తా

నచ్చట [18]నాచతుష్కమగు
నర్ఘముఁ బోఁతి, [19]దరిద్రతాభరం
[20]బచ్చుపడంగఁ జేసికొని
యాత్మనివాసముఁ జెంది, మిత్రుఁడో. ౫

శా. అన్నా యేమని చెప్పుదుం? బెఱచె [21]ద
య్యం; [22]బప్రమాదంబునన్
[23]మున్నీరెల్లనుదాఁటి యమ్మెడుపురం
బుంజేరి, యం దొక్కయిం
టన్నిండారఁగ [24]బండ మెల్ల నిడియుం
డంగం, ద్రిరాత్రంబులో
విన్నంబోంకగుపట్లుగాఁగ నెలుకల్
వేమ్రింగె నాలోహముల్." ౬

క. అనిపలికి వీడు కొలిపిన
"ననయము నిదిబోంకు, పోసఁగ, దాత్మ ధనము నం
చనఁ గొనియె నితం"డని తన
మనమునఁ దెలిసియును వర్ధమానుం డేఁగెన్. ౭

కేయూ. III

టీ. 1. అత్యంతప్రేమయొక్క రూపమైనవాఁడు. 2. వ్యాపించిన గొప్పదనముతో. 3. పాయని సంపదగల్గి. 4. బంగారమును. 5. వర్తకమునుచేయ. 6. చెలియొకటి. 7. నురువులు అలలు వీనితో పొంగెక్కిన లోతైన సముద్రములో. 8. సముద్రప్రయాణమునకు. 9. వెంటనే. 10. నెఱవేర్చి. 11. భేదముచేయుటకు. 12. తూనిక ఒకటికి. 18. నిండు

నట్లు. 14. నిండినయానందము పొడమిన పొగరుగల మనస్సుగలవాఁడై. 15. పక్షము. 16. సహాపంపు. 17. ఊరు, ఇల్లు. 18. నాలుగు ఓడల. 19. పేదఱికముయొక్క యతిశయము. 20. అగపడునట్లు. 21. దైవము. 22. జాగ్రత్తతో. 23. సముద్రము. 24. వస్తువు.

ప్రశ్నలు:—1. చీనపుద్వీపమున ఎంతయినుమున కెంతబంగారము దొరకును? 2. అచ్చటి వ్యాపారమునకై తఱలిన వర్తకమిత్రు లెవరు? 3. పోయినవెవఁడు? మగిడినవెవఁడు? ఏల? 4. ధర్మగుప్తుఁడు మిత్రునకు చేసిన ద్రోహమేమి? ఎట్లు.

31. లోభి వణిజుఁడు. II.

క. "చెలితనమునఁ దనుఁ [1]జెఱచిన
[2]తులువంగని తొలఁగిపోక [3]తోరపుఁ బ్రియముల్
పలుకుల తీపులుఁ జూపుచుఁ
జెలియై వర్తించి గాక చెఱుపఁగ నగునే?" ౧

వ. అని నిశ్చయించి వర్ధమానుం [4]డనురాగియుఁబోలె ధర్మగుప్తపుత్రు లాలించుచుండి దాఁచి గృధ్రంబు వాతఁబడెననుచుం బలవించుచుం బ్రకటించి వెదకువారితో.

ఉ. "సెట్టికిఁ జెప్పరా నచటఁ
జేరఁగ [5]నోడెద" నన్నఁ బోయి యా
పట్టివిధంబు వా రతని
పల్కిన యట్లన చెప్పినం, [6]బులిం
గొట్టినమాడ్కి నల్గి ధన
గుప్తుఁడు "లోకములోన నెన్నఁడే

నిట్టివి వింటిరే?" యని మ

హేంద్రున కవ్విధ మెల్ల జెప్పినన్. ౨

వ. వర్ధమానుండే తెంచి '7యవధరింపుఁ'డని రాజున కిట్లనియె.

క. "రెండోడ లిసుము మూషిక

కాండము భక్షించె ననుట కల్ల పలుకుగా

కుండినటు లయిన, గృధ్ర ము

కం డొక బాలుఁగొని పోవ కడు ననుచితమే?" ౩

వ. అనవుడు రాజు నవ్వి "అంత మేటి బొంకున కిది పోలు" నంచు, ధనగుప్తు వెలిపించి, 8వృత్త మెఱింగి.

మ. ధనమెల్లంగడు వేగఁదేఁబనిచి, 9చే

తః ప్రీతితో వర్ధమా

నుని కొప్పించిన, "దేవ, నాధనము న

న్నుం జేరినంజాలు" నం

చు నతండర్ధముఁ గొన్న మెచ్చుచు మహీ

శుండున్న యయ్యర్థముం

ధనగుప్తార్జిత సర్వవిత్తచయముం

దాఁగొంచు10నుగ్రాకృతిన్. ౪

క. ఇలుఁ బురమును దేశంబున్

వెలువడఁ ద్రోపించుటయును నెలఁతుకయును బి

డ్డలు దానుం 11దిరిసి తినుచు

నిలపై ధనగుప్తుఁ డిట్టి యిడుమలఁ బడియెన్. ౫

టీ. 1. కీడుపాలుచేసిన. 2. కుత్సితుని. 3. ఎక్కువ. 4. ప్రేమగలవానివలె. 5. భయపడెదవు. 6 పులినికొట్టిన అది ఎట్లుకోపించునో అట్లు కోపించి. 7. వినుడు. 8. జరిగినదిఁ 9. మనస్సున నానందముతో. 10. భయంకరరూపముతో. 11. యాచించుచు, తిరిపమెత్తుచు.

ప్రశ్నలు:—1. వర్ధమానుఁడు ధర్మగుప్తునకు ప్రత్యుపకార మేమి చేసెను ? ఎట్లు ? 2. ధర్మగుప్త వర్ధమానుల వ్యాజ్యమును రా జెట్లు తీర్మానించెను ?

32. బుద్ధిహీనుఁడగు కపి దారం ద్రెగనేయుట.

క. మందరపురిఁ [1]గాంతా జన
కందర్పుఁడు గలఁడు రాజు [2]ఖగవృత్తి సమా
ఖ్యాదనరె, బుద్ధిమంతులఁ
జెందఁడు, [3]సాకుఁడుగాఁడు శిశుకాలమునన్. ౧

క. ఆనగపతి [4]యనుపుగ నొక
వానరపోతంబుఁ దెచ్చి వాత్సల్యముతోఁ
దానిఁబెనిచి [5]యూయుధ వి
ద్యానిపుణతఁ బొందఁజేసి యదివర్ధిలుడున్

క. [6]కంచుకము దొడిగి, [7]కుండల
చంచత్కటకాది వేష చయమిడి, శిత ఖ
డ్గాంచితరూపముతోఁ దన
[8]కంచుకిగా యుండఁబనిచెఁ గదలక యెపుడున్. ౨

గీ. సుప్తుఁ డగుచుండి వానరుఁజూచి "నన్ను
డాయవచ్చిన జీవుల వేయు ఖడ్గ

ధారఁ జునియంగ''నని చెప్పి కూరె నిద్రఁ;
గపియుఁ బనిపూని భూపతిఁ గాచియుండ. 3

మ. [9]సుమనోదామము రాజు కంఠరమునన్
శోభిల్ల, [10]నత్త్రావికై
భ్రమరం బొక్కటి మూఁగ, దానిఁగని [11] క్రో
పవ్యగ్రమై క్రోతి ఖ
డ్గమునన్ వేసినఁ దేఁటితోన [12]ధరణీ
కాంతావతంసంబు కం
ఠము రెండయ్యె, [13]వినీతుఁడైన పతిచే
ష్టల్ చేటు దేకుండునే. ౪

కేయూ. III

టీ. 1. స్త్రీల (చూపునకు) మన్మథుఁడు (సుందరుఁడు). 2. ఖగ వృత్తి యను పేరుతో నొప్పి. 3. చదువుకొనినవాఁడు. 4. చక్కఁగా. 5. ఆయుధవిద్యలో నేర్పుగలిగించి. 6. అవిక. 7. కమ్మలు మెఱుఁగాఱు కడియము మొదలైన నగలసమూహము ధరించి. 8. అంతఃపురపు కావలి. 9. పూలదండ. 10. దాని పరిమళమునకై. 11. కోపముచే వేగిరపడునదై. 12. రాజశ్రేష్ఠుని కంఠము. 13. నీతిమాలినవాఁడగు.

ప్రశ్నలు:—ఖగవృత్తి ఏదేశమునకు రాజు? ఎట్టివాఁడు. 2. క్రోతి అతనియాశ్రయమున వర్ధిల్లిన విధముఁ దెలుపుఁడు. 3. బుద్ధిమాలిన క్రోతి దొరం దెగ నేయుట ఎట్లు ఘటిల్లెను.

33. శుక కిరాతీయము.

చ. ఒక [1]పెనుగానలో నొకమ
హోన్నత భూజమునందు [2]బాల శా

బకముల [3]నస్ఫుటా ప్రబల
పక్షములం గలవానిఁ బోల్చి కొం
డొక [4]శుకియుండు; నత్తరువు
నొద్దన [5]చిక్కని వెల్లమ్రానియం
దొక [6]ఫణినాయకుండు [7]గర
ళోల్బణుఁడుం దొక [8]కోటరంబునన్. ౧

క. తొల్లియు నచ్చోటన తన
పిల్లలఁగోని చన్నబోయ [9]పెద్దయుఁ గ్రూరుం
[10]డుల్లమలర నబ్భూరుహ
మల్లన నెక్కి తనకూర్చు నాత్మజయుగముల్. ౨

క. [11]చంచులు దెఱచుచు నఱవఁగ
నించుక కృపలేకపట్టి పేర్పడఁ గని శో
కించుచు [12]రోధించుచుఁ [13]బల
వించుచు నాతనికిఁ జిలుక వెలఁది యిటులనెన్. 3

మ. [14]ప్రకటశ్రీయుతుఁ డొక్కఁ, డీయడవిలోఁ
[15]జాటచ్చరశ్రేణి బా
ధకు నుల్లంబుననోడి, మున్న తన[16]య
రం బొక్కచోఁ డాఁచెఁ, ద
ప్పక యేఁజూచితి; నున్నదాపసిఁడిఁ జూ
పంజాలుదు; న్నన్నుఁ బు
త్రకులంగాచెద నెల్లనాఁడు నని వం
తం బాపి రక్షింపుమా," ౪

మ. అనినం జెన్నిధి యప్పుడే కసనయ
ప్లానందముంబొంది 'నో
నిను నమ్మింపుదు' నంచు శౌబకేముల
[17]న్నిడంబులోఁబెట్టి, చ
య్యన భూమీజము డిగ్గి,బోయి నియతిం
డై యొక్కచో నిల్చి, యు
ల్లను బోనుగా వెసముట్టి నమ్మఁదగు ప
ల్కుల్ పల్కు నిర్వంచనన్. ౫

గీ. [18]పూనుఁగాడియంత భుజగంబు లోనున్న
వెలఁగప్రాని వెడఁద తోఅట నూపి
"దీనఁ జేయివెట్టు; లోననున్నది సవి
శేషహేమ"మనుచుఁ జిలుక చెప్పె. ౬

ఉ. చెప్పిన వెట్టిబోయ వల
చే యటు సొన్పుపు నందుఁ గన్నులన్
నిప్పులురాలుచున్న [19]మహా
నీయ గరోజ్జ్వాల భీష ణోరగం
[20]బుప్పల వాయిఁదిన్న విష
ముగ్రత నెక్కుఁడు దృష్టిఁచీకటుల్
గప్పఁగఁ నోరఁబెన్నురువు
గ్రమ్మ మృతుండయి కూలె మేదినిన్. ౭

కేయూ. IV

టీ. 1 పెద్దయడవిలో. 2. చిన్నపిల్లలు. 3. బాగుగా నేర్పడనివియు దుర్బలము లగు ఱెక్కలుగలవి. 4. ఆడుచిలుక. 5. పెద్ద. 6. నాగుబాము. 7. విష మెక్కువవాఁడు. 8. తోఁటలో. 9. మిక్కిలి. 10. మనసు సంతసింప. 11. గోళ్లు, ముక్కులు. 12. అడ్డగించుచు. 13. ఏడ్చుచు. 14. ప్రసిద్ధ ధనవంతుఁడు. 15. దొంగలబారు. 16. ధనమును. 17. గూఁటిలో. 18. ఎద్దులుదాల్చు కొండిపాటిది. 19. ఎక్కువ విషముచే వెలుఁగొందు భయంకరసర్పము. 20. బొట్టన జుట్టన వ్రేళ్ల నడుమ కఱవఁగా.

ప్రశ్నలు:—1. బోయవాఁ డేమిచేసెను. 2. ఆడు చిలుక వానికేమి యాసగల్గించెను. 3. మోసపోయినబోయ చిలుక నెట్లెట్లు నమ్మించెను? 4. వెఱ్ఱిబోయకు కడ కేమాయెను?

34. అహిమూషికోపాఖ్యానము.

క. [1]క్రూరోగ్రగ్రహణ విష
హారి యనంబరఁగు నొక్కఁ[2]డతిశయ విష దు
ర్వారము నొక సర్పంబు [3]న
భీరుండై పట్టి వెదురుఁ బెట్టెయఁ బెట్టెన్. ౧

గీ. పట్టి దానికి [4]నెరగాఁగ బట్టె యొక్క
మూషకము వైచి పెట్టియ మున్న వోలె
[5]గట్టడించిన నురగంబు గఱవ రాఁగ
నెలుక బెదరక దానితో నిట్టు లనియె. ౨

క. నా చెప్పినట్లు చేసిన
నీ చెఱవిడు, నట్లుగాక నిలుపోపక నీ
వే చంపినన్ను నోరను
వైచికొనిన, మానునే [6]భవత్క్షుత్తెల్లన్?" ౩

క. అనవుడు తురగము సంతస
మున [7]వాఖువుతోడ 'స్వప్నముననైనను గీ
డొనరింప, నీవు నాచెలి
వనుమానముఁ దక్కి నమ్ము మానందముతోన్. ౭

వ. ఇ[8]క్కరండ నిగ్రహ మెట్లుడిపెద? వుడుపు'' మనుటయు.

క. ''ఏ నొక మంత్రము నీ తల
పై నుండి జపించి, జపము [9]వారించి, తగం
గా నినుఁ బిలిచెద; కదలక
నీ నయనయుగంబు మూసి నిలుమందాఁకన్.'' ౮

చ. అని నియమించి దాని శిర
[10]మంజక యెక్కి కరండ నిగ్రహం
బనువుగఁ జేసి యాఖువది
యప్పుడపోయె; ననంతరంబు లో
చనములు విచ్చి చూచి మది
[11]సంతసముల్ వగవుం దలిర్ప నా
కనుమనఁ దానునేఁగి భుజ
గం బొక బొక్క వసించి యెల్కకై. ౯

గీ. దాని బొక్క కడకుఁ దా నేఁగి 'నా ప్రాణ
సఖుఁడ, యేఁగు దెమ్ము సత్వరముగ,
నొక్కచోటనుండి యుచిత సల్లాపముల్
సేయవలె' నటంచుఁ జీరనదియు, ౧౦

క. 'మున్నిఁపు నాకు వైరివి
మిన్నక కార్యార్థమాత్ర మిత్రత్వమునన్
నన్నుసహింపుదువే? చను
మిన్ని పలుకులేల? వెఱతు నే నినుఁజేరన్.' ౯

వ. అని సిగ్గువడఁజియంపెను. ౧౦

కేయూ. IV

టీ. 1. క్రూరసర్పములఁబట్టి విషము హరించువాఁడని ప్రసిద్ధుఁడోకఁడు. 2. ఎక్కువవిషముచే లోఁబఱచుకొనరాని. 3. భయములేనివాఁడై. 4. ఆహారము. 5. మూఁతవెట్టిన. 6. నీయాఁకలెల్ల. 7. ఎలుకతో. 8. ఈబుట్టలోని చెఱను. 9. ముగించి. 10. భయపడక. 11. సంతోషము తనకు తప్పించుకొను దారికల్గినందుకు, వగపు ఎలుక తప్పించుకొన్నందుకు.

ప్రశ్నలు::—1 పామునకును ఎలుకకును కరండమున సమాగమ మెట్లయ్యెను? 2 ఎలుక పాము నేమిచెప్పి యొప్పించెను? 3 ఎలుక పామునుండి ఎట్లు తప్పించుకొనెను. 4 పామునకుఁగల్గిన సంతసమునకును వగపునకును గారణములేవి? 5 ఎలుక పామునెట్లు సిగ్గుపఱచెను?

35. [1]పంచతంత్రావతరణము.

సీ. [2]కల్పితానల్పదేవతాగార భూమి
[3]రత్నకీలిత ఘనసౌధరాజితంబు
నగుచు [4]నమరేంద్రనగరంబు [5]నగుచు ధాత్రిఁ
బొలుచుఁ బాటలీపుత్ర మనఁ బురవరంబు. ౧

ఉ. ఆ పురమేలుచుండు [6]నమ
రాధిపతి ప్రతిమాన వైభవో

ద్దీపితుఁ డార్యసమ్మతుఁడు
ధీరుఁ డుదారుఁడు [7]బాహువిక్రమా
టోప విజృంభితుం డనఁగ
నుల్ బొగడొందె సుదర్శనుండు నా
[8]భూపకులావతంసము ప్ర
భుత్వముఁ జేయుచునుండె సొంపుగన్. 2

క. ఆరాజు తనకుమారులు
ధారుణిఁ బాలించు నేర్పు [9]దగిలెడు చదువుల్
నేరక యునికి, మనోవ్యథఁ
గూరి [10]నిజాత్మందలంచెఁ గొలువున్న యెడన్. 3

క. "పెక్కండ్రు సుతులు గలరని
లెక్కించిన ఫలముగలదె లేశంబును? బెం
పెక్కిన [11]కులదీపకుఁడగు
నొక్కఁడె తనయుండుసాలు నుర్వరమీఁదన్. 4

గీ. [12]సంతతోన్మార్గ వర్తన సరవిఁ దిరుగు
సుతులఁ జదివించి, సద్బుద్ధిహితులఁ జేసి,
[13]వెసను సిరీతి సంపద నొసఁగఁ జాలు
నట్టి పుణ్యుండు గలఁడొకో యరసి చూడ?" 5

వ. అనిన "నాఱునెలల నట్లసేయుదు"నని విష్ణుశర్మనామధే యుండు ప్రతినఁ బూన భూపుండు సుతుల నప్పనము చేసె, నంత విష్ణుశర్మయు.

సీ. మిత్రభేదమనంగ, మెఱయు సుహృల్లాభ
మనంగ, సంధివిగ్రహంబనంగ
లబ్ధనాశమనంగ, లలినసంప్రేక్ష్యకా
రిత్వమనంగఁ, బరఁగుఁ రీతిమెఱయ. ౬

చ. అమరినయట్టి తంత్రముల
నైదిటియందును [14]సర్వనీతి శా
స్త్రముల సుభాషితంబులను
[15]సారకథాబహుళంబు [16]భూవరో
త్తమ తనయానుబోధమును
ధారుణి లోకహితంబుగాఁ గ్రమ
క్రమమునఁ గావ్యరూప[17]మొన
కంబుగఁజేసెను [18]దేవభాషలోఁ. ౭

పంచ. మిత్రభేద.

టీ. 1. పంచతంత్రమను గ్రంథము ఏర్పడినవిధము. 2. గొప్ప దేవాలయములు గలది. 3. రత్నములుదాపిన పెద్దమేడలుగలవి. 4. ఇంద్రుని పట్టణంబును. 5. పరిహాసించుచు. 6. ఇంద్రునితో సరిగా వైభవములచేత ప్రకాశితుఁడు. 7. చేతుల బలాతిశయముచే చెలరేఁగినవాఁడు. 8. రాజశ్రేష్ఠుఁడు. 9. ఏర్పడునట్టి. 10. తనమనస్సులో. 11. వంశమును ప్రకాశపఱచువాఁడు. 12. ఎల్లప్పుడును పెడదారులువట్టు పద్ధతిని. 13. త్వరగా. 14. అన్ని నీతిశాస్త్రములలోనుండు నానుడులు. 15. శ్రేష్ఠకథలతో నిండినట్టిదగు. 16. రాజపుత్రుల బోధనమును. 17. చక్కఁగా. 18. సంస్కృతభాషలో.

ప్రశ్నలు:—1. పాటలీపుత్రమను నగరమెట్టిది ? 2. దాని నేలు సుదర్శనమహారా జెట్టివాఁడు ? 3. అతని మనోవ్యథకుఁ గారణంబేమి ?

4. కొడుకుల స్థితినిగూర్చి యతఁ డేమి తలపోసికొనెను? 5. విష్ణుశర్మ యేమని ప్రతినపూనెను? 6. అతఁడు నేర్పిన యైదు తంత్రములు నేవి? 7. పంచ తంత్ర మను కావ్యము తొలుత ఏభాషలో రచింపఁబడెను.

36. కోఁతి చేష్ట.

చ. ఒక నగరంబుచేరువ [1]మ
హోన్నత దేవగృహంబు [2]జీర్ణమై
[3]వికలతనొంది, యర్ధము భు
వింబడియుండఁగఁ, దానిఁజూచి[4]యు
త్సుక మతినొక్కవైశ్యుఁ "డది
తొల్లిటియందము నొందునట్లుగా
[5]నకుటిల వృత్తిఁజేయుఁ"డని
[6]యర్థమొసంగిన శిల్పకారులున్. ౧

క. ఇయ్యకొని, [7]నగరు గట్టుచు,
నయ్యెడ నొక [8]చేవ దూల మది పలకలుగా
[9]వ్రయ్యుటకు [10]నాడ నాడను
జయ్యనఁ [11]గీలములు [12]గాఁడఁ [13]జఱచిన పిదపన్. ౨

సీ, [14]ప్రొద్దుచేరఁబడినఁ బోయిరిండ్లకు వార ;
లా సమీపతరుల నాశ్రయించి
తిరుగు మర్కటములు దేవాలయంబున
కవల నివల మెలఁగు, వాన నొకటి. 3

క. [15]కీలాకీర్ణ స్తంభము,
[16]లోలతమై నెక్కి [17]నెఱియలో నం[18]బదముల్

వ్రేలఁగ రెండు కరముల
లీలం బెకలించి లావుచే [19]డిగియంగన్. ౪

క. బిగువెడలి సీల యూడిన
నగచరు [18]పాదంబు లిఱుక నా నొప్పిఁ గడున్
[20]వెగడొంది మొఱలు వెట్టుచుఁ
[21]జెగియెన్ మర్కటము, దాని [22]త్రిమ్మట వింటే. ౫

పంచ. మిత్రభేదము.

టీ. 1. మిక్కిలి గొప్పదేవాలయము. 2. శిథిలమై, 3. పగులువాఱి. 4. పూనికగల మనస్సుగలవాఁడు. 5. బాగుగా. 6. ధనము. 7. ఆలయమును. 8. గట్టి. 9. కోయుటకు. 10. ఒక్కొక్కచీలికయందును. 11. చీలలు. 12. బిగియ. 13. కొట్టిన. 14. సూర్యుఁడు క్రుంకఁగా. 15. చీలలునిండిన మూలము. 16. చాపల్యముచే. 17. పగులులో. 18. కాళ్లు. 19. లాఁగఁగా. 20. భయపడి 21. చచ్చెను. 22. ఆపద.

ప్రశ్నలు:—1. వైశ్యుఁడు చూచినప్పుడు మొదట దేవాలయ మెట్లుండెను? 2. వైశ్యుఁడు శిల్పుల కేమాజ్ఞాపించెను? 3. పనివాండ్రింటికి ఎప్పుడుపోయిరి, అప్పటికి పని యెంతలోనుండెను. 4. క్రోతి ఏమిచేసెను? ఎట్లుఁ చచ్చెను?

37. ఆషాఢభూతి.

ఉ. కలఁడిల దేవశర్మయనఁ
గా నొక యోగి యతండు పెక్కుది
క్కులఁజరియించి నేర్పెసఁగఁ
గూర్చిన యర్థము [1]కంథలోపలన్

బాలుపుగఁబోసి నైచుకొని
పోవఁగ వత్తైఱఁ గెల్లఁగాంచి ప్ర
చ్చిలుటకు శిష్యభావమునఁ
జేరి యొకానొక దుర్జనుండొగిన్. ౧

గీ. నామ మాషాఢభూతి నానటన మెఱసి
కదిసి భయభక్తులతనికిఁ గానఁబడఁగఁ
బరమ విశ్వాస మెసఁగంగఁ బఱులుచేసి
మెలఁగునంతటఁ దపసియు మిగుల నమ్మి. ౨

క. ఈకంథ నాకు [2]ప్రేఁగని
చేకొన నాషాఢభూతిచే నిచ్చి యతం
డా[3]కందువ వనమధ్య త
టాకము బొలుపారఁజూచి డాసి కడంకన్. 3

క. ఆచమనం బొనరింపఁగ
నాచేరువ మేషయుగళ మత్యుగ్రముగాఁ
ద్రోచియును మస్తకంబుల
[4]దాచియుఁ దమలోనఁ బోరఁ దా నవ్వేళన్, ౪

క. మునుపాసి వెనుక వెనుకకుఁ
జని తాఁకు [5]తగళ్లనడుమఁ జచ్చిన నక్కన్
గనుఁగొనుచు భిక్షుఁ డుండఁగ
[6]నెనయఁగ నాషాఢభూతి [7]యొలమిం జనియెన్. ౫

పంచ. మిత్రభే.

టీ. 1. చింపిగుడ్డలనుగూర్చి కుట్టినబొంత. 2. భారము అని. 3. చోట. 4. తన్నియు. 5. మేకల. 6. అనుకూలముగా. 7. సంతోషముతో.

ప్రశ్నలు:—1. ఈకథయందు వచ్చుయోగి పేరేమి? 2. అతఁడు తనధనము నెందు ఉంచుకొనియుండెను? 3. దొంగ యోగియొద్దఁజేరిన విధమెట్లు? 4. ధనమెట్లు దొంగకు కైవసమాయెను. 5. దొంగ యోగి కగపడక జాఱుకొనుట కెట్లు అవకాశము గల్గెను?

38. [1]బకకుళీరములు.

చ. [2]గురుసరసీ తటంబునకుఁ
[3]గొక్కెరవృద్ధొకఁ డేఁగుదెంచి, [4]ని
ర్భర నియమవ్రతాచరణ
భావము [5]దోఁపఁగ మోమువాంచి, [6]కం
ధరముఁగుదించి, కన్నుఁగవ
[7]దార్కొనమూసిన, దానిఁజూచి య
చ్చెరువునఁ [8]గర్కటం బొకటి
చేరి [9]గతంబును జెప్ప వేడినన్. ౧

గీ. "అకట [10]కైవర్తు లచటికి నరుగుదెంచి
వలలు [11]న్రూఁతలు మొదలుగా వలయునట్టి
సాధనంబులుగొని జలజంతు కోటిఁ
[12]బారిగొనఁగవత్తు మనఁగను [13]బాసఁగవింటి." ౨

గీ. అని కుళీరంబుతో బకమపుడు పలుక
నచటి మీనంబు లన్నియు నాలకించి
"యోబకంబ, మమ్మిందఱ [14]నుద్ధరింపఁ
[15]గలిగితివి, నేఁటి యాపద [16]గడపవలయు, ౩

క. ఇంకని జలములు గలిగిన
సంకొక్క [17]యగాధ సరసి నిడిసం జాలన్,
సంకోచింపక మము నీ
[18]యంకిలి వాపుటకు నీవ యర్హుఁడ"వనినన్. ౭

ఉ. ముక్కున నొక్కటిం గఱచి
[19]మొక్కల మేమియు లేకపాఱి, తా
నొక్క శిలాతలంబుపయి
నుండి, రయంబున [20]మెక్కివచ్చి, వే
ఱొక్కటిఁ గొంచుబోయి, యది
యుందిని, క్రమ్మఱఁ బాఱుతెంచి, తా
[21]నక్కఱదీఱ మత్స్యముల
నన్నిఁటిఁ జంపెను [22]గాంక్షమీఱఁగాన్. ౮

వ. అట్లు కొంపోఁబడువంతు కుళీరంబునకు రాఁగా బకంబు, ౯

క. మును మత్స్యంబుల భక్షిం
చినయెడకుం గొంచుఁ బోయి శిలపైఁ దా వా
లిన [23]మత్స్యమాంసమేదో
ఘనగంధం బెఱిఁగి యెండ్రి కడుఁ [24]జకితంబై. ౧౦

గీ. "పాఱి కలకాల మెవ్వాఁడు బ్రతుకునంచుఁ
[25]బ్రాణసందేహమునఁ [26]దెగుఁ బ్రాజ్ఞుఁ డెఱిఁగి
సాహసముసేయ నాకును సమయ" మనుచు
నుఱికి కొక్కెర కంఠంబుఁ గొఱికి చంపె. ౧౧

పంచ. మిత్రభే.

టీ. 1. కొంగయు ఎండ్రకాయయు. 2. పెద్ద చెఱువుగట్టున. 3. ముసలికొంగ. 4. ఎక్కువ నియమములుగ వ్రతమునడపు నభినయము. 5. అగపడునట్లు. 6. మెడను వ్రంగఁజేసికొని. 7. చేరవచ్చిన. 8. ఎండ్రకాయ. 9. కారణము. 10. జాలరులు. 11. చేపలపట్టు సాధనవిశేషములు. 12. నాశముచేయుటకు. 13. చక్కఁగ. 14. కాపాడుటకై. 15. ఏర్పడితివి. 16. చాటింపవలయును. 17. లోఁగైన. 18. ఆపద. 19. కటువుమాట. 20. తిని. 21. ఆకలి. 22. కోరిక. 23. చేఁపల మాంసముయొక్కయు తలనుండు క్రొవ్వుయొక్కయు నధికమగువాసనను. 24. భయపడినదై. 25. ప్రాణాపాయమున. 26. సాహసించును.

ప్రశ్నలు:—1. ఎండ్రకాయ ఏల ఆశ్చర్యపడెను ? కొంగ నేమడిగెను ? 2. కొంగ ఏమనెను ? 3. చేఁపలు కొంగ నేమిప్రార్థించెను ? 4. కొంగ చేఁపల నెట్లు చంపెను ? 5. కొంగద్రోహమును ఎండ్రి ఎట్లు తెలిసికొనెను ? 6. ఎండ్రి కొంగ నెట్లు చంపెను ?

39. [1]వాయసి యుక్తి.

ఉ. వాయసదంపతుల్ తగుని
వాసముగా నొక వృక్షశాఖపై
[2]బాయక యున్నచో నునికి
పట్టునఁ [3]జేరువ పుట్ట పట్టునం
[4]దాయత రోష భీషణ మ
హాభుజగేంద్రుఁ డెటింగి కాచి [5]స్వా
లాయముగాఁగఁ [6]జంపఁగ [7]జ
లంబునఁ గాకముగన్న పిల్లలన్. ౧

ఉ. [8]ఆమముమాని వాయసము
నావుర మేలు మహీశు [9]మంది రా

రామములోనఁ గ్రుమ్మరఁగ
రాజ[10]పురంధ్రులు వచ్చి యచ్చటం
గోమల పుష్పమంజరులు
గోసి పదంపడి [11]యంబుకేళికిన్
బ్రేమదలిర్ప డిగ్గుతఱి
[12]భీతమృగేక్షణయోర్తు [13]నెవ్వడిన్. ౨

చ. తన మెడ [14]హేమసూత్రమొక
[15]దారువునం దగిలించి గ్రక్కునం
జనిన నెఱింగి వాయసము
[16]చంచుపుటంబున దాని గ్రుచ్చి యం
గనలు గనుంగొనంగ వడి
గాఁ గడుదూరముపోవ [17]కోయష్ట్య తా
య్యానఁ జన నత్తఱిం గెఱిఁగి
[18]ధాత్రిపుఁడంతనె [19]పంచెభృత్యులన్. 3

గీ. వాయసంబును [20]నెలయించి వారు సూడఁ
గనక సూత్రంబుఁ గొనిపోయి కాలసర్ప
మున్న వల్మీక [21]వివరమం దునిచి తొలఁగ,
సరభసంబునఁ నాపుట్టఁ [22]దిరుగువాఱి, ౪

గీ. గడ్డపాఱలఁ బాఱల [23]బెడ్డ లొదవ
వెడఁద గుద్దళ్ల నాపుట్ట విడియ ద్రవ్వి
యందు నిద్రించుచున్న కాలాహిఁ జంపి
హారముఁ గొంచు నేగిరి యధిపుకడకు. ౫

పంచ. మిత్రభే.

టీ. 1. ఆఁడుకాకి చేసినయుపాయము. 2. ఎడసిపోక. 3. దగ్గఱ నున్న. 4. ఎక్కువ కోపముచే భయంకరమగు పెద్దపాము. 5. ఎల్లప్పుడు. 6. మాత్సర్యముతో. 7. చంపుచుండఁగా. 8. సోమరితనము. 9. ఇంటి తోఁటలో. 10. స్త్రీలు. 11. జలక్రీడకు. 12. స్త్రీ యొక్క తె. 13. మిక్కిలి వడిగా. 14. బంగారుహారము. 15. కొయ్యకు. 16. డొప్ప వంటి ముక్కుతో. 17. మెల్లమెల్లగా. 18. రాజు. 19. ఆజ్ఞాపించెను, పంపెను. 20. ఆకర్షించి. 21. తోఁటలో. 22. పరివేష్టించి. 23. పెళ్లలుగా.

ప్రశ్నలు:—1. వాయసదంపతులకు గల్గుచుండిన దుఃఖమేమి? ఎవరివలన? 2. ఆఁడుకాకిచేసిన యుపాయ మేమి? 3. రాజభటులు పాము నేల చంపవలసి యేర్పడెను?

40. బుద్ధిబలము.

ఉ. [1]ఉగ్రవనంబులోన హరి
యొక్కెడఁ దా వసియించి, [2]సర్వస
త్త్వగ్రహణార్తుఁడై బహువి
ధంబుల మాంసముఁ దించునుండఁ, ద
[3]ద్వ్యగ్రతఁ జూచి, జంతుతతు
లన్నియుఁ గూడి, మృగేంద్రుపాద ప
ద్మాగ్రము [4]బొందలల్ గదియ
[5]నార్తి మెయిం బ్రణమిల్లి, యిట్లనుౕ. ౧

వ. 'దేవా, మమ్మందఱఁ జలపట్టి యొక్కనాఁటఁ జంపనేల? నిత్య మొక్కమృగంబు నీకు [6]కట్టడగాఁ బ్రీతి నంపగల' మని సమ్మతింపఁజేసి యట్ల జఱుపుచుండ నొక్క [7]శశ కంబునకు వంతు రాఁగా నది తనలో నిట్లని వితర్కించె. ౨

క. బుద్ధికి నశక్యమగునని
యిద్ధాత్రిం [8]గానఁగలదె? యిదె గెలిచెద నా
బుద్ధిబలంబున సింహము
[9]నుద్ధతి యణఁగించి [10]ప్రాణయుక్తికిఁ బాయఁగన్. ౩

వ. అనుచు [11]నపరాహ్ణంబు దనుక నాలసించి. ౪

క. అడుగులు [12]తొట్రుపడంగా
[13]నడ లొందిన యదియ పోలె నయ్యెడలన్
బుడమిఁబడి [14]మొఱ్గి లేచుచు
[15]గడుసరియగు శశక [16]మొయ్యఁగదియం బోయెన్. ౫

వ. పోయి [17]రోషావిష్ట మృగేంద్రున కిట్లనియె. ౬

చ. "[18]కినియక చిత్తగింపు; మొక
[19]కీడును నాదెస లేదు, నేఁడు సూ
ర్యుని యుదయంబువేళ నను
నొక్క మృగేంద్రుఁడువచ్చి యడ్డగిం
చిన "నిది యేల? [20]యేలిక భు
జింపఁగఁబోయెడి, నన్నుఁబోవ ని"
మ్మనిన "వనంబు జంతునివ
హంబుల కేలికనేన కానొకో? ౭

క. నాకంటె నధికుఁడెవ్వఁడు?
నాకతనిం దెచ్చి చూపిన న్నిను మెత్తున్;
లేకున్న నిన్నుఁ [21]ద్రుంతుం
గా"కని యతఁ డిప్పుడనిచెఁ గడు [22]రూక్షగతిన్." ౮

క. అనుపలుకు విన్నమాత్రన
తనమదిఁ [23]క్రోధానలంబు దరికొన శశకం
బున కనియె "నోరి ముందఱ
వనమున వాఁడున్న నెసకు వడిఁ జను"మనుచున్. న్

సీ. ఆ మృగేంద్రుండు మహాజవంబునఁ బోఁటి
కతని ముందఱఁ దాను నతి రయమున
నెలయించి [24]చెవులపో తెంతయు దూరంబుఁ
గొనిపోయి మున్ను చూచిన యగాధ
జలములు గల [25]కూప సన్నివేశంబున
నిలుచుండి "నీ శత్రునికి నివాస
యోగ్యంబు నెలవిది, యూహించి డగ్గఱి
చూడుమా" యనఁ దొంగి చూచు నప్పు

గీ. డాత్మ దేహంబు కూప జలాంతరమునఁ
గాంచి వేఱొక సింహంబుగాఁ దలంచి
కన్నుగానక మార్ఖ్యంబు కతన నుఱికి
యపుడ మృతిఁ బొందె దుర్బుద్ధియగుటఁ జేసి. ౧౦

పంచ. మిత్రభే.

టీ. 1. భయంకరమైన యడవిలో. 2. అన్నిజంతువులను కొనవల యునని. 3. ఆవేగమును. 4. శిరములు తాఁకునట్లు. 5. సైన్యముతో. 6. ఏర్పాటుగా. 7. కుంగేలునకు. 8. చూచుటకున్నదా. 9. పొగరు. 10. చచ్చునట్లు. 11. మధ్యాహ్నము. 12. తడఁబడుచుండఁగా. 13. భయము. 14. మోఁకరిల్లుచు. 15. నేర్పరి. 16. మెల్లఁగా. 17. రోష

ముచే ఆవేశముగొనిన. 18. కోపింపక. 19. తప్పు. 20. దొర. 21. చంపు చును. 22. క్రూరముగా. 23. కోపాగ్ని మండఁగా. 24. కుందేలు. 25. బావియొద్ద. 26. బావినీళ్ళలో.

ప్రశ్నలు:—1. సింహమువలన మృగములకు గల్గుచుండిన యాపదం దెలుపుడు. 2. మృగములు సింహముతోఁ జేసికొనిన యేర్పాటు ఏమి? 3. కుందేలు తన రాక ఆలస్యమైనందులకు సింహముతోఁ జెప్పిన కారణ మేమి? 4. సింహ మెట్లు చచ్చెను?

41. దుర్జనుని [1]పొందు.

క. మందవిసర్పిణి యను నా
నందముతోఁ జిరపేను నరపతి శయ్యం
[2]బొందుకొని పెద్దకాలం
బెందుం బోకచట నుండు నిష్టమెలర్పన్. ౧

క. అచ్చోటికి నొక తెఱఁగునఁ
[3]గ్రచ్చఱ నరుదెంచి డిండిమంబను నామం
బచ్చుపడిన నల్లి మదిం
[4]బొచ్చెములే కనియె [5]యూకపుంగవుతోడన్. ౨

ఉ. "మానకమున్నె నేఁ[6]జెనఁటి
మానవరక్తముఁ ద్రావుచుండుదుం
గాని; మహీశు దేహమునఁ
గల్గిన శోణిత [7]మానఁ గానమిన్
[8]మే నెరియంగనుండి, నిను
నేఁడు గనుంగొన నిందు వచ్చితిన్

దీనికి 9నీయ కొమ్మిటు 10మ
దీయ మనః ప్రమదంబు చెల్లఁగన్" . ౩

వ. అను డిండిమంబుపలుకు లాకర్ణించి మందవిసర్పిణి 11దాక్షిణ్యాం [illegible] కతంబున తొడంబడి ఇట్లనియె. ౪

క. "12వెఱవెఱఁగి 13వేగిరింపక
14సురపానజ పారవశ్య సుఖ సుప్తిమెయిన్
బొరసిన ధరణీకాంతుని
వరదేహంబొయ్యఁ గఱచి వలయుం దొలంగన్. ౫

గీ. అనిన "నల్లకాక" యని నల్లియును జేర
పీను నేకశయ్యఁ బ్రీతి నుండఁ
బేను 15కన్ను మొఱఁగి 16ప్రియపడి భూమీశుఁ
గదిసి సందెజాము కఱచె నల్లి. ౬

వ. కఱచి 17వివరాంతరంబునకు లొఁగిన, దీవియఁదెచ్చి వెదకిన రాజానుచరులు మందవిసర్పిణిని, ౭

క. పొడగాంచి, 'యిదియె కఱచెం
బుడమి ధవుని దేహ'మనుచుఁ 18బొడ వడఁగింపన్
మడిసెను మందవిసర్పిణి;
కడు దుర్జనుపొందు హానిగాకే లుండున్? ౮

పంచ. మిత్రభే.

టి. 1. స్నేహమా. 2. సుఖించుచు. 3. శీఘ్రముగా. 4. కపటము. 5. పేనుతో. 6. నీచులగు మనుష్యులనెత్తురు. 7. త్రాఁగ దొరకనందుచేత. 8. శరీరము పరితపించుచు ఉండి. 9. ఒప్పుకొనుము. 10. నామన

స్సునకు ఆనందముగల్గునట్లు. 11. మొగమోటముచే. 12. ఉపాయము తెలిసి. 13. త్వరపడక. 14. మద్యపానమువలని బడలికచే నొడలుమఱచి గాఢముగా నిద్రఁజెందిన. 15. మోసగించి. 16. కోర్కెతో. 17. గొక్క లోపలికి పోఁగా. 18. చంపఁగా.

ప్రశ్నలు:—1. చీరపేను ండినచోటు ? 2. నల్లి పేనునుంగోరిన దేమి ? 3. పేను నల్లికిఁజెప్పిన వెఱవు ఏది ? 4. పేను చచ్చుటకుఁ గారణ మేమి ? 5. ఈకథయొక్క నీతియేమి ?

42. నమ్మి చెడుట.

చ. అతుల మహోగ్ర కాననము

నందు మదోత్కట నామసింహ [1]ము

ద్ధతిఁ జరియించు, దానికిఁ [2]బ్ర

ధానులు కాకము [3]పుండరీకముఁ

మతిగల జంబుకంబును గ్ర

మంబునఁ బంపొనరించుచుండి, యొ

క్కతఱి నరణ్యదేశమునఁ

గాంచిరి [4]యుష్ట్రము, వల్కెరిట్టులన్. ౧

చ. "వెఱవక విశ్వసింపుమము,

[5]వింతగఁజూడక, వచ్చితేని, ని

న్నెఱుకపడన్ మృగేంద్రునకు

నింపుగఁజెప్పి [6]తదీయభక్తికిన్

గుఱుతుగ నిన్నుఁజేసి, మన

కోరికలెల్ల నతండు దీర్పఁగా,

[7] నెఱసిన వేడ్క, నల్వురము
నెమ్మది నుండుద మెల్ల కాలమున్." ౨

వ. అని యట్లు సేయ నుద్యుక్తంబు నాగోమాయు పుండరీక కాకంబులం గలిసి యతి స్నేహంబునం బెద్ద కాలం బున్న సమయంబున నొక్కనాఁడు మదోత్కటుండు నిజామాత్యుల కిట్టు లనియె. 3

ఉ. "[8]కల్యమునందు భత్యమును
గానక మేను కృశించె, రోగ దా
ర్బల్యము నాకుఁ గల్గుటను,
[9]భద్రగజేంద్ర శిరఃపలాద బా
హుల్యము లేమి [10]నుద్ధతికి
నోపక [11]చిక్కితిఁ; గాన దేహ [12]నై
కల్యము మానుకై వడి సు
ఖంబగు [13]పథ్యముఁ దెచ్చి పెట్టుఁడీ." ౪

వ. అనిన వారును నలుదిక్కులం జెదరి, వెదకి, కానక, యుద్యుక్తంబు వెలిగా, గడమ మువ్వురు మగిడి తేని కిట్లనిరి:— ౫

గీ. అధిప! గిరి గహ్వరముల కుగ్రాటవులకు
నరిగి [14]యామిష మబ్బక తిరిగి తిరిగి
[15]చిక్కితిమి; నీవు [16]చిక్కి నశింప నేల ?
విన్నవించెద మే మొక [17]వెరవు, వినుము. ౬

గీ. [18]కథనకుండు మిమ్ముఁ గార్యార్థియై వచ్చి
కొలిచినాఁడు గాని, నిలువ లేదు;
వాఁడు నీకు మాకు వలయు భోజనమగుఁ
[19]బ్రియము వదలి మట్టుపెట్టితేని.'' ౭

వ. అని లోఁబరచియయుఁరాఁగాఁ దత్సమక్షంబున గాక జంబుక శార్దూలంబులు గ్రమంబున దమ్ము ఆహారముగ నర్పించు కొన్న [20]నొల్లకుండి కథనకుం డర్పించుకొనుఁడు మృగేంద్రుఁడు. ౮

క. వడి నుఱికి లోఁబరపిట్టను
మెడఁగోఱల గఱచి పట్టి మేదిని మీఁదన్
బడఁ దిగిచి చంపి తినె నటు
[21]లొడఁగూడఁగ గాకి పులియు గోమాయువునున్. ౯

పంచ మిత్ర భేదే.

టీ. 1. గర్వముతో. 2.మంత్రులు. 3. పులియు. 4. ఒంటె. 5.ఆశ్చర్యపడి. 6. మృగేంద్రభక్తులలో ఆదర్శప్రాయునిగాఁజేసి. 7. అతిశయించిన యానందముతో. 8. వేఁగుజామున. 9. శ్రేష్ఠమైన యేనుఁగుకుంభస్థలమందలి పొలసు ఎక్కువగాలేనందున. 10. ఉత్సహింపశక్తిలేక. 11, 15. సంకటపడితిని. 12. తలుఁగుదల. 13. హితమగు నన్నము. 14. మాంసము. 16. కృశించి. 17. ఉపాయము. 18. ఒంటె. 19. ప్రేమ. 20. ఇష్టపడకుండ. 21. కలసిరాఁగా.

ప్రశ్నలు:—1. ఈ కథయందలి సింహామునకుఁ బేరేమి? 2. అతని మంత్రు లెవరు? 3. కాక వ్యాఘ్ర గోమాయువులు ఒంటెను ఏమి చెప్పి కలిపికొనిరి. 4. సింహ మేల యాహారము దేఱ మంత్రులనం పెను?

5. కాక వ్యాఘ్ర గోమాయు సింహంబులు లొట్టియకు ద్రోహము గావించిన తెఱఁగును వివరింపుఁడు.

43. [1]హంసకచ్ఛపీయము.

క. కంబుగ్రీవుండను పే
రంబరఁగిన కచ్ఛపము [2]నిరంతరసౌఖ్యా
డంబరమగు నొకకొలనం
[3]బంబిన సంతోషమెసఁగఁబాయకయుండెన్. ౧

గీ. అందు వికట సంకటాఖ్య హంసయుగంబు
నిలిచి కచ్ఛపంబుఁ గలిసి తిరుగు;
వానలేక చాల [4]వఱపైనఁ గూర్మంబుఁ
గాంచి యప్పుడనియె నంచనోయి. ౨

క. "[5]మానససరోవరాంతర
మానిత జలపానకేళి మగ్నుల మైనం
గాని మన బడలికలు మఱి
మానంగా నేఱ మిచటి మడుఁగులనీళ్లన్" ౩

వ. అంత "నన్నుం దోడుకొని పొ"ండన్న కమఠంబు నొక్క కాష్ఠమధ్యంబుఁ గఱవఁబనిచి [6]కడలు రెండును దాము ముక్కునఁ గఱచిపట్టి రాయంచ [7]లుడువీథి నెగసి పఱవఁగా. ౪

మ. అతిదూరంబుగఁ గచ్ఛపంబుఁ గొనుచున్
హంసంబులిట్లేగఁగా

క్షితిపై నొక్కపురంబు మానవులు త
చ్చిత్రంబు నీక్షించుచున్
8జతురోక్తుల్ బెరయంగఁ జెప్పుకొనఁగా
9సంరావమాలించి దు
ష్కృతియై యాత్మఁదలంపలే కపుడు కూ
ర్మంబంచలన్ జూచుచున్. ౫
క. ఇదియేమి కలకలంబన
వదనము కాష్ఠంబువదలి వసుధం బడె; 10న
య్యెద నెఱిఁగి 11హంసలుబకు
12లదయతఁగొని చనిరి దాని బొంగుచు మదిలోన్. ౬

పంచ. మిత్రభే.

టీ. 1. హంసలయొక్కయు తాఁబేలుయొక్కయు కథ. 2. ఎడ తెగని సుఖాతిశయము గలదగు. 3. ఎక్కువ. 4. అనావృష్టి. 5. మానస సరస్సులోని శ్రేష్ఠజలములం ద్రాఁగుటలోను అందుఁ గ్రీడించుటలోను మగ్నులమైన నేతప్పు. 6. కొసలు. 7. ఆకాశమున. 8. చమత్కారంపు మాటలు. 9. కలకలము. 10. ఆసమయము కనిపట్టి. 11. మాంసాపేక్షులు. 12. క్రూరత్వముతో.

ప్రశ్నలు:—1. మిత్రుల హంసకమఠంబుల నామంబులేవి? 2. అంచలేల మానససరస్సుకు పోఁగోరెను. 3. అవి ఎట్లు తాఁబేటిఁగొని చని నవి. 4. తుదకు తాఁబే లేమాయెను? ఎట్లు.

44. టిట్టిభదంపతులు.

ఉ. 1టిట్టిభదంపతుల్ 2సుఖపటిష్ఠత 3వార్ధితరంగ జాల సం
ఘట్టితభూమి జాతముల కందువగూఁట వసించియున్నచో

నట్టియెడం గులాంగన నిజాత్మవిభుం గనుగొంచు వేఁడె “నీ
పట్టునఁగావరా యుదధిపా లిటు గాక సుఖింపఁబిల్లలన్?” ౧

వ. అనిన నా[4]తీతు వి ట్లనియె. ౨

సీ. “ఈసముద్రుండు నాతోడ నెట్లు వైర
పడ సమర్థుండు? తెలియకపలికి, తబల;
సంశయము మాను, మిట్టిట్టు జరుగు పనికి”
ననిన మాటల నాకాంత [5]యడలుమానె. ౩

వ. తత్ ప్రతిజ్ఞాభంగము సేయంగలవాఁడై సముద్రుండు వానియండంబుల నపహరించిన [6]పరిదేవించు ప్రాణవల్లభ నూఱార్చి టిట్టిభవిభుం డి ట్లనియె. ౪

చ. “వెఱవకు కాంత, నన్ను ‘నవి
వేకియితం’డని నీవు చూడ, [7]కే
ల్తెఱి భువనప్రపంచమునఁ
ద్రిమ్మరు పక్షులఁగూర్చి నీవు ని
న్వొఱపడఁ బక్షివల్లభుని
విష్ణుని దెచ్చి [8]యపత్య మిప్పుడే
[9]నెఱయఁగఁ దెచ్చి యిచ్చెద న
నింద్యచరిత్ర” యటంచు నాతఁడున్.

గీ. పక్షులెల్ల విహంగపతికి మ్రొక్కి
జలధి టిట్టిభములకును జలముతోడి

గీ. చేసిన పని యెఱింగింప నెఱిఁగి
యమ్మహాత్ముండు పక్షుల [10]కభయ మొసఁగి. ౯

వ. నైకుంఠంబునకుం జని పుండరీకాక్షుం బ్రసన్నుంజేసి [11]యర్ణవదుర్నయంబు విన్నవించిన.

గీ. గరుడవాహనారూఢుఁడై [12]కైటభారి
రయముతో వచ్చి యుదధితీరమున నిల్చి
యండజంబులు మ్రొక్కిన నభయ మొసఁగ
[13]జలధరధ్వనిఁ గేలెత్తి జలధిఁబిలిచె.

చ. పిలిచిన నంబుధీశ్వరుఁడు
పెంపెసలార ముకుందు మంద రా
చలధరుఁగాంచి సద్వినయ
సంభ్రమ మొప్పఁగఁ [14]జాఁగి మ్రొక్కినన్
జలరుహలోచనుండనియెఁ
"జయ్యన నీవు హరించినట్టి పి
ల్లలఁగొని రమ్ము, పక్షులవి
లాపము మాన్పుము నేఁడు మాకుఁగన్." ౧౦

క. అనినన్ జలధి 'ప్రసాదం'
బని వేగము తెచ్చి టిట్టిభాండంబుల న
వ్వనజోదరు ముందట నుం
చినఁగైకొని టిట్టికిచ్చె శ్రీపతి పేర్మిన్. ౧౧

పంచ. మిత్రభే.

టీ. 1. లకుముకిపిట్ట దంపతులు. 2. ఎక్కువసౌఖ్యముతో. 3. సముద్రంపు టలల సమూహముచే కొట్టుబడు చెట్లప్రదేశమున గూటిలో. 4. టిట్టిభము. 5. భయము. 6. ఏడ్పు. 7. విజృంభించి. 8. సంతతిని. 9. పూర్తిగా. 10. భయముమాన్పి. 11. సముద్రుని నేరమును. 12. విష్ణువు. 13. ఉఱుమువంటి కంఠస్వరముతో. 14. సాగిలబడి.

ప్రశ్నలు:— 1. టిట్టిభములకు సముద్రుఁడు చేయుచుండిన యపకారమేమి? 2. టిట్టిభుఁడు భార్య నేమనియూరార్చెను. 3. టిట్టిభుని ప్రతిజ్ఞను సముద్రుఁ డెట్లు వ్యర్థపఱచెను? 4. గరుత్మంతుఁ డెట్లు పక్షులఁ బ్రోచెను?

45. [1]బక మార్గ్యము.

మ. ఒక [2]కాసారతటంబునందు [3]నేరపై
యున్నట్టి వృక్షంబుపై
బకయుగ్మంబువసింప భార్య పురుషుం
బ్రార్థించె "నోనాథ, [4]య
ర్భకరాజిం దినిపోవుఁ గ్రిందఁగల స
ర్పం [5]బేపుమై, నింక [6]న
చ్చిక నే తెంచుఁ బ్రసూతికాలమును వ
చ్చెం, గార్య మెట్లుండునో? ౧

వ. అనిన నొక్క [7]కుళీరంబు "మీకుం దగిన యుపాయంబు చెప్పెద, వినుం డని వానికి ట్లనియె.

గీ. "[8]నకుల వివరంబునందుండి నాగ విభుని
యునికి దాఁకను మీనంబు నొకటి నొకటి

వైచుకొని పోవ, నాముంగి వసనఁ దినుచుఁ
బాముఁ జంపును, దీని.కుపాయ మిదియె." 2

వ. అని కుళీరంబు చెప్పినఁ గొక్కెర యవ్విధం బాచరింప నకులం బమ్మత్స్యంబులఁ దినుచుం జని చని కృష్ణసర్పం బును ఖండించి వృక్షంబెక్కి బకదంపతుల యపత్యంబులను భక్షించెం గావున.

క. తన బ్రతుకుకొఱకు నొరునిం
గనికర మొక్కింతలేక కారించిన య
మ్మనుజుఁడు గనఁ [9]డున్నత శో
భనముల నెన్నండు మూర్ఖ బకముం బోలెన్. 3

పంచ. మిత్ర భే.

టీ. 1. కొంగయొక్క మూర్ఖత్వము. 2. ఒక చెరువుగట్టున. 3. అందమై. 4. బిడ్డలసమూహమును. 5. గర్వముతో. 6. తప్పక. 7. ఎండ్రకాయ. 8. ముంగిసయుండు తొఱటనుండి. 9. గొప్పమేళ్లను.

ప్రశ్నలు:—1. పాము కొంగపిల్లల నేమిచేయుచుండెను ? 2. ఎండ్రి కొంగలకు కఱపిన యుపాయ మేమి? 3. ఆ యుపాయమువలన గలిగిన యపాయ మేమి ?

46. సుబుద్ధి దుష్టబుద్ధులు.

ఉ. [1]పొందుగఁ దుష్టబుద్ధియు సు
బుద్ధియు [2]నాఁగ [3]వణిక్కుమారు లా
నందముతోఁ జరింప, నొక
నాఁడొకచోట సుబుద్ధిఁగాంచెఁ బెం

పొంద [4]సాచారిటంకముల
నుంచిన కాంచన కుంభ, మట్టి యా
[5]కుందన మొక్కచోట నిడి
[6]కూర్చిన కోమటిఁ జేరి చెప్పిరన్. ౧

సీ. చెప్ప, వారిరువురు శీఘ్రంబ చని, రాత్రి
గొనివచ్చి, తమ పురంబునకు వెలిని
వృక్షమూలంబున నెలయ నిక్షేపించి,
వెచ్చంబునకు మున్ను పుచ్చినట్టి
[7]నిష్కంబు లిరువురు [8]నెఱియ విభాగించు
కొని తమ యిండ్ల కింపొనరఁ బోయి
ప్రకటిత స్నేహసంపదఁబొంది యిరువురు
తొలఁగక మెలఁగంగ, దుష్టబుద్ధి
గీ. తనదు చిత్తంబునందుఁ దద్ధనముఁ దాన
యపహరించిన నంతయు నబ్బు ననుచుఁ
దలఁచి యొక్కనాఁ డొంటిగాఁ దాన యరిగి
[9]పేర్చి యా బిందె వేగంబె పెల్లగించి. ౨

క. కొని తెచ్చి యతి రహస్యం
బున నొకచోఁ బాఁతి దుష్టబుద్ధి సుబుద్ధిం
గని పలికె "నాఁడు దాఁచిన
ధనమిండ్లకుఁ దేక, మనకుఁ దడయఁగ నేలా?"

వ. అని పలుక నిరువురుఁ జని తరుమూలంబునఁ [10]గ్రొచ్చి
చూచి యొండొరులమీఁద నవిశ్వాసంబునొంది మహీశ్వరు

సమ్ముఖంబున నత్తెఱం గెఱింగించి; రందు దుష్టబుద్ధి యి
ట్లనియె. ౪

మత్త.—

"పూని దీనివిచారమేల? సుబుద్ధి తా నపహరించె; మీ
రూన, దానికి సాక్షి యచ్చట [11]సంచితం బగు వృక్షమే,
కాని మానిసిఁజెప్పఁ, జెప్పినఁ [12]గల్ల వెట్టుఁడు నన్ను, స
న్మానితాత్మకులార మీరలు నాకు దిక్కని మ్రొక్కుచున్.

వ. తనతండ్రిం జెట్టుతొఱ్ఱయందు దాఁచి యతనిచే స్వర్ణహారి
సుబుద్ధియె యని పల్కించె, నంతఁ గోపోద్దీపితుండై సుబుద్ధి
తరుకోటరంబున ననలంబు జొన్పె. ౬

క. అనల జ్వాలాజాలము
తన దేహము చుట్టుముట్టఁ దల్లడపడుచున్
మునుకొని మొత్తలు వెట్టుచు
జనములపై దుష్టబుద్ధి జనకుం డుఱికెన్, ౭

గీ. పడిన సెట్టిఁ జూచి పైఁబడి ధర్మాధి
కారు లెల్ల బ్రమసి కదిసి యడుగ
"సుతుఁడు దుష్టబుద్ధి సుండు నన్నిటువంటి
[13]యుడుకుచేసె" ననుచు నుసుఱు విడిచె. ౮

వ. మహీకాంతుం డత్తెఱంగంతయుం దెలిసి దుష్టబుద్ధిం
గొఱతవేయించి వాని సర్వస్వంబునుం జూఱకొనియె.—

పంచ. మిత్రభే.

టీ. 1. స్నేహముతో. 2. అను. 3. వైశ్యకుమారులు. 4. బంగారు నాణెములు. 5. బంగారము. 6. ప్రియుఁడగు. 7. నాణెములు. 8. న్యాయ్యముగా. 9. విజృంభించి. 10. త్రవ్వి. 11. పూజితమగు. 12. నమ్మకుఁడు. 13. పరితపింపఁజేసె.

ప్రశ్నలు:—1. సుబుద్ధియు దుష్టబుద్ధియు నెవరు? 2. వారిలో నెవరికి బంగారము దొరకెను, అతఁ డేమిచేసెను? 3. దుష్టబుద్ధి గావించిన ద్రోహమేమి? 4. ధననాశము సుబుద్ధి కెట్లు తెలిసెను? 5. దుష్టబుద్ధి న్యాయాధిపతితో నేమనెను? 6. దుష్టబుద్ధి యెట్లు చెట్టుచేత మాటాడించెను? 7. దుష్టబుద్ధిమోసమును సుబుద్ధి యెట్లు బయల్పఱచెను? 8. కడకు దుష్టబుద్ధి కేమాయెను?

47. [1]ఘూకాపాదిత కాకప్రళయము.

ఉ. మెండగు శాఖలన్ ధరయు
మిన్నును దిక్కులు నాక్రమించి [2]మా
ర్తాండ మరీచిజాలములఁ
దాఁకనీయని [3]యాకుజొంపముల్
నిండి [4]మహాండజంబులకుఁ
నిల్కడగా నొక కానలోనఁ బ్ర
హ్మాండము ముట్టియొక్క [5]వట
మద్భుతమై పెనుపొందు నంతయున్. ౧

ఉ. ఆమహనీయభూరుహము
నం దనిశంబు ననేక బాంధవ
స్తోమము దన్నుఁ గౌతుకము
తోఁ గొలువంగను మేఘవర్ణుఁడన్

నామముదాల్చి [6]ప్రాభవము
　　నం బెసుపొంది వసించు వాయస
స్వామి [7]విపక్ష పక్షికుల
　　సంహరణ ప్రవణాంతరంగుఁడై. ౨

ఉ. వేఁడాకవంకఁ గొండగుహ
　　[8]వేశ్మముఁగాఁగ [9]నులూకభర్తదన్
మీఱిన యట్టి మంత్రులగ
　　మిం గలవాఁ డుపమర్దనామ్ముఁ డా
[10]యీఱమునందు రేలు దమ
　　యిచ్చల మేసి దివంబులాగుహన్
దూఱి వసించుచుండి యొక
　　[11]దుష్టతయాత్మకు సింపు పెంపఁగన్. 3

వ. అతం డొక్కనాఁటి నిశాసమయంబుఁ దనకుఁగల మం
త్రులం బిలిచి వారలతో ని ట్లనియె. ౪

క. "మహిఁ గాకులకును మనకును
సహజంబగు వైరమగుటఁ, జంపఁగఁ దగు; నా
గ్రహమధిక మెపుడు నాకుం,
బ్రహరింతు [12]నిశాంధవృత్తిఁ బరఁగెడువానిన్. ౫

క. మీరును మీమీ సేనలఁ
[13]దోరముగాఁ గూర్చుకొనుచుఁ దోడ్తం" డనినన్
వారట్లు సేయ ఘూకము
లారాతిరి నడుచుచుండి యన్నియుఁ [14]దృటిలోన్. ౬

వ. కాకంబులున్నట్టి [15]కంచుమవనేది. ౭

గీ. ఊఱికి కొన్నిటి కంఠముల్ నఱికి వైచె
[16]రేఁగి కొన్నిటి వక్షంబు [17]పీఁచి వైచె
కదిపికొన్నిటిపార్శ్వముల్ [18]చదిపివైచె
గ్రుచ్చి కొన్నిటికడుపులు [19]వ్రచ్చివైచె. ౮

వ. మఱియు ననేకప్రకారంబుల నయ్యులూకంబులు కాకంబులకు [20]మహాప్రళయం [21]బాపాదించి సంతసిల్లి తమయంత వస్తునుం గూఁగొని నిజనివాసంబులకుం జనియె. ౯

పంచ. సంధి.

టీ. 1. గూబలు కాకులకు గావించిన నాశనము. 2. సూర్యకిరణసమూహముల ప్రవేశింపనీయని. 3. ఆకులగుబురుతో. 4. గొప్పపక్షులకు నునికిపట్టయి. 5. మఱ్ఱిచెట్టు. 6. ప్రభుత్వమున అతిశయించి. 7. శత్రువులగు పక్షులకులములను చంపుటలో ఆతురమగు మనస్సుగలవాఁడై. 8. ఇల్లుగా. 9. గూబలరాజు. 10. పొదరిండ్లలో. 11. చెడ్డయాలోచన మనసు కెక్కువ నచ్చఁగా. 12. రాత్రులు కన్నుగానక ఉండువానిని. 13. ఎక్కువగా. 14. క్షణములో. 15. ప్రదేశము. 16. విజృంభించి. 17. పెఱికి. 18. చిదుగఁగొట్టి. 19. చీల్చి. 20. గొప్పవినాశము. 21. కల్గించి.

ప్రశ్నలు:—1. కాకులు కాపురమున్నదెచట, వాని రాజెవరు? 2. గూఁబలు వసించునదెచట? వాని ప్రభు వెవఁడు? 3. గూబరాజు మంత్రులతో నేమాలోచించెను. 4. గూబలు కాకులను నశింపఁజేసిన దెట్లు?

48. శశవిజయము.

గీ. [1]సలిలతత్త్వంబు వనరుహాసనుఁడు మాన్పఁ
బోలునో కాక యింతలోఁ [2]బొడవడంగ

వనఁగ సకలజంతు భయావహంబుగాఁగ
ఘోషితముగ [3]ఘనావృష్టి ఘోషమయ్యె. ౧

వ. ఒక్కయెడ [4]మహాగహనంబునం గల గజంబు లన్నియుం గూడుకొని దిక్కులకఱిఁగి [5]జలమరసి చంద్రసరసిం గాంచి వచ్చి తమ యేలికతో "మనకుండ మంచిచోటబ్బె నేఁడు వేఁగవిచ్చేయుఁ" డనుటయు మదద్విరదవిభుఁడు సంరంభ విజృంభితుఁడై కదలె. ౨

గీ. అట్టి సంరంభగమనంబునందు నందుఁ
గల [6]శశంబులు తత్పాదఘట్టనమున
మ్రంది మృతిబొందుటయుఁ మంత్రిఁ గాంచి శశక
నాయకుండు శిలీముఖ నాముఁ డనియె. ౩

గీ. "నిన్నుఁ [7]గడచినట్టి నిజమైనహితుఁడును
నీతియుతుఁడుఁ గలఁడె? నిర్మలాత్మ,
జయము నాకుఁగలుగు సమధికోపాయంబు
తలఁపు నీవు" ననఁగ నతఁడు నేఁగి. ౪

గీ. కాంచి, యేన్గువిభుని కదియంగ నేలంచుఁ
జెంతనున్న శైలశిఖర మెక్కి
నిక్కి "యోగజేంద్ర, సేమమె?" నీకన్న
దొండ మెత్తి చూచెఁ గొండమీఁదు. ౫

వ. చూచి గజేంద్రుం "డోరి నీవెవ్వండ" వనిన నతఁడు "ఏను విజయుండఁ [8]గైరవాప్తు దూతను. ౬

క. ఈకొలను చంద్రు పేరన్
[9]ప్రాకటముగ మున్ను గలిగె [10]బహుపక్షి కుల
వ్యాకీర్ణ తట సమీపా
నోకహ సురసిద్ధసాధ్య నుతిపాత్రంబై. ౭

క. ఛందములకుం గానలిగాఁ
బొందుగ మమ్మునిచివాఁడు బుధజనకుఁడు; మ
మ్మిందఱను మట్టి చంపితి,
రెందుఁతో వైరపడఁగ నెంతటివారల్? ౮

క. ఈయపరాధంబున కీ
రేయి కళానిధికి మ్రొక్కి ప్రియమున ననుపన్
బోయెదవుగాక" యనుటయు
నాయేనుఁగు నీయకొనియె నట్టులె సేయన్. ౯

క. గజయూధంబులు గొలువఁగ
గజనాథుఁడు గదలె తీవ్రగమనంబున; న
వ్విజయముఁ గైకొని చెలఁగుచు
విజయుండను శశకమేఁగె విభుఁడున్నెడకున్. ౧౦

పంచ. సంధి.

టీ. 1. నీరు అనుపదార్థము. 2. అగపడకపోవు. 3. వానయే లేకపోవుట. 4. పెద్దయడవిలో. 5. నీరువెదకి. 6. కుందేళ్లు. 7. మించి నట్టి. 8. చంద్రుని రాయబారిని. 9. ప్రసిద్ధముగ. 10. పెక్కుపక్షుల గుములచే వ్యాప్తములగు గట్టుదాఁపుచెట్లచే సురులకును సిద్ధులకును సాధ్యులకును పొగడఁదగినదై.

ప్రశ్నలు:—1. ఏనుఁగులు చంద్రసరసికి రాఁగతంబేమి? 2. ఏన్గల వలన కుందేళ్లకుఁగల్గిన యాపద యేమి? 3. శిలీముఖుఁ డెవరు? 4. విజయుఁ డెవరు? 5. శిలీముఖుఁడు విజయు నేమని పొగడెను? 6. విజయుఁడు ఏన్గల నెట్లు పాపెను?

49. మిథ్యామనోరాజ్యము.

సీ. పరఁగ విద్యాభ్యాసపరుఁ డొక్కభూసురుం
[1]డనువుగా [2]మహాళయంబున భుజించి
చను దేఱ నొండొక సదనంబు విప్రుండు
పితరులకై పేలపిండి యిడినఁ
గైకొని తానొక్కఘటము సంపాదించి
పొందుగా నా[3]సక్తు వందుఁ బోసి
చేతి కందెడు నట్టిచేరువ నా కుంభ
మెలమితోఁ బ్రీతుఁడై యచటఁబెట్టి

గీ. [4]సుమధురోత్కృష్ట భోజనోత్సవము కతన
నతఁడు సుఖసుప్తినొందెడు నవసరమున
నంతకంతకుఁ దట్టమై యలమఁ బడిన
[5]గురుమనోరథమంతయుఁ గోరుచుండి. ౧

వ. ఇట్లని తలపోయఁ దొడంగె. ౨

చ. "కఱ వరుదెంచినన్ [6]ఘటముఁ
గర్భమునంగల సక్తువంతయున్
దలఁగక యమ్మి, మేకఁ గొనఁ
దానికిఁ బిల్లలు రెండుగల్గు; న

మ్మఱకలు రెంటికిం గలుగు
మానుగ దూడలు నాల్గు వాని కి
ట్లఱేమురీతి నెన్న నెన్మిది, బ
దాఱును, ముప్పదిరెంటఁబుట్టగన్. 3

వ. క్రమక్రమవృద్ధిని భాగంబుల నమ్మి యసంఖ్యాత గోధనంబులు సంపాదించి. ౪

గీ. రాజుచేత మహాగ్రహారములు వడసి
గుళ్లఁ జెఱువులు వనములు గోపురములు
సౌధములు మల్లెసాలలుఁ [7]జప్పరములు
నంతిపురములు లోనుగా నమరఁజేసి. ౫

గీ. [8]రత్నభూషణాలంకృత రమ్యగాత్రు
ననుదినంబును [9]వాహ్యాళి కరుగు నన్నుఁ
జూచి బంధుజనం బెదఁజోద్యపడుచు
నెలమిఁ దమ కన్నియను నాకు [10]నీయఁ బడసి. ౬

గీ. పెక్కు నోములు నోమంగ [11]భీత హరిణ
నేత్ర గర్భంబు ధరియించి పుత్త్రుఁ గాంచ
వాఁడు నత్యంత సుకుమార వైభవమునఁ
బేరు సోమశర్మయనంగఁ బెరుగుచుండ. ౭

చ. 'పని తమకంబునన్ గృహిణి
బాలకు నెత్తకయుండు డెట్లునీ?'
వని [12]భ్రుకుటీవికార వద
నాంబుజుఁడై వసుధామరుండు తాఁ

దనకర మొప్పఁజూచి ఘన
దండము గైకొని వ్రేయ దండిపె
ట్టునకలశంబు భగ్నమగు
టుం దెలిపొందె యనంతరంబునన్. లో

వ. [13]మనోరాజ్యంబు మిథ్య యగుటకుం జింతాక్రాంతుండై యూరకుండె. గా

పంచ. అసం.

టీ. 1. సుఖముగా. 2. భాద్రపదమాస కృష్ణపక్షమునఁజేయు పితృశ్రాద్ధమునందు. 3. పిండి. 4. రుచిగల మేలైనవిం దనుభవించుటచే. 5. గొప్పకోరిక. 6. కుండలోనున్న. 7. చదరపు (పందిరి) చట్టములు. 8. రత్నాలనగలతో సింగారించుకొన్న యందమగు దేహముగలవాఁడనగు. 9. స్వారి. 10. ఇయ్యఁగా పెండ్లాడి. 11. పత్ని. 12. బొమముడిచే మాఱుపాటునందిన ముఖపద్మముగలవాఁడై. 13. తలపోసికొన్న సౌఖ్యము అసత్యమగుటకు.

ప్రశ్నలు:—1. బ్రాహ్మణునకు పేలపిండి ఎట్లు లభించెను? 2. అతఁడు దాని నెచట భద్రపఱచుకొనెను? 3. అతనికి పగలే గాఢనిద్ర రాగతం బేమి? 4. కలలో నతఁడు భావించుకొనినవెల్ల ఏవి? 5. అతనిమనోరాజ్య మెట్లు మిథ్యయయ్యెను?

50. లబ్ధనాశము.

సీ. కలఁ [1]డుగ్రవనములోపల నొక్క [2]మృగరాజు,
[3]గోమాయు వతనికిఁ [4]గూర్చు భృత్యుఁ
డై పంపుచేయంగ న మృగేంద్రుఁడు జంబు
కముఁజూచి పలికె [5]దైన్యము [6]దలిర్ప

"సనఘు, [7]మహోదర వ్యాధి నాతనువున
[8]నాదవి యంతంతకు [9]ముదురఁజొచ్చె;
ననుగుణంబగు మందు లరసి సేవింపక
యూరకుండిన [10]మీఁద [11]నొప్పకుండు

గీ. [12]గార్దభము కర్ణ మొక్కటి గలిగెనేని
యౌషధంబున నది కూర్చి యారగించి
మచ్ఛరీరంబు రోగంబు మాన్పుకొందు;
గానఁ గొనిరమ్ము [13]ఖరము నాకడకు వేఁగ." ౧

చ. అనిన 'మహాప్రసాద'మని
యామృగధూర్తముపోయి [14]రోయుచున్
జని [15]నగ రోపకంఠమునఁ
జాకలివాని [16]కృశాంగ గార్దభం
బును బొడగాంచి సద్వినయ
పూర్వముగా మృదుభాషణంబులన్
గనికర మొప్పఁబల్కి యధి
కంబగు నేర్పునఁ [17]దెచ్చియిచ్చినన్. ౨

గీ. ఊఱికి సింహమంత నుగ్రదంష్ట్రలు గల
ముఖమునం దుదగ్ర నఖములందు
[18]నాత్రిపట్టఁ దడవ యసురువోయిన గాడ్దెఁ
జూపి జంబుకంబుఁ జూచిపలికె. 3

గీ. "[19]దినముఖోచితకర్మంబు దీర్చి వచ్చి
యనుభవించెద; నందాఁక [20]నరసియుండు"

మనుచు సింగంబు నదికిఁ జనఁగఁజూచి
జంబుకంబుఁ దలంచె మనంబులోన. ౪

సీ. "దివ్యౌషధం బని తెప్పించి మృగరాజు
నన్నుఁ గావలిపెట్టి నదికి బోయె;
నీమందు మృగపతి కేల పోవఁగ నిత్తు?
గ్రక్కున నతఁ డిందు రాకమున్న
భక్షించి నామేనఁ బరఁగు రోగములెల్ల
హరియింతు" ననుచు మహాభిలాష
మొదవ గార్దభకర్ణ హృదయంబు లప్పుడు
[21]తొడిఁబడి దిని మూఁతి దుడుచుకొనుచు

గీ. నంత హరివచ్చి "యీగార్దభావయవము
లెక్కడికిఁబోయె నపు?" డన్న నెఱుఁగనట్లు
మూర్ఖచిత్తున కెందైన మొదలఁ గలవె
హృదయ కర్ణంబు! లవి చూడ కెఱుఁగ కంటి?" ౫

వ. కావున నీగార్దభంబునకు హృదయకర్ణంబులులే"వనిన నట్లు
కాఁబోలు నని యా మృగేంద్రుం డూరకుండె. ౬

పంచ. అధ్యా.

టీ. 1. భయంకరమైన యడవిలో. 2. సింహము. 3. నక్క. 4. ప్రియుఁడగు. 5. దీనత్వము. 6. అగపడునట్లు. 7. కడుపున పెద్దరోగము. 8. ఏర్పడి. 9. ఎక్కువ కానారంభించెను. 10. ఉత్తరకాలమున. 11. కీడుగల్గును. 12-13 గాడిద. 14. వెదకుచు. 15. ఊరిదాపున. 16. చిక్కిన యవయవములుగల. 17. పిలిచికొని తెచ్చి యప్పగింపఁగా.

18. ఆదినుపట్టినవెంటనే. 19. ఉదయకాలకృత్యములను. 20. కాచి. 21. త్వరగా.

ప్రశ్నలు:—1. సింహమునకుఁ గలిగినవ్యాధి యేమి? అందులకు మందు యేది? 2. సింహము గార్దభము నేమి చెప్పి పంపెను? 3. గాడిదను చంపి సింహము వెంటనే యేల తినలేదు? 4. నక్క సింహము నెట్లు మోసఁగించెను?

51 అహింభూసురోపాఖ్యానము.

సీ. అర్ధరాత్రపువేళ [1]నాఁకొన్నపాము దా
[2]నెరకునై యిట్టట్టుఁ దిరుగుచుండ
నవనీసురాన్వయు నర్భకుఁ డొక్కరుం
డాచమనార్థమై యరుగుదెంచె;
కానక యాతండు కడువడిఁ ద్రొక్కిన
[3]నత్యుగ్రభంగి పా మతని గఱవ
విషమెక్కి మూర్ఛిల్లె వేఁగ నాతం; డంతఁ
బిన్నపాపని తండ్రి భీతి మిగుల

గీ. [4]మంత్రవాదులఁ గొనివచ్చి మందు లొసఁగి
యతని బ్రతికించుకొని పాము నాత్మ దలచిఁ
[5]యద్భుతోత్పన్న కోపారుణాక్షుఁడగుచు
బాంధవులఁజూచి యిట్లనె బ్రాహ్మణుండు ౧

క. "పసిపాపఁ డనక నాసుతుఁ
[6]గసుమాంళపుఁ జెడుఁగుఁ బురుగు కఱచెను దీనిన్

[7]ముసుఁగువడు పాపమున నది
దెసలం జరియించుఁగాత దీనతతోడన్. 2

గీ. సుతుఁడు సచ్చెనేని సుతునితోడనె కూడ
నరుగునట్లు గాఁగ నహి శపింతుఁ
జావఁడేయ్యేఁ గాన జావని మన నట్టి
[8]బుగ్గయై చరించు నోరు మాలి. 3

ఉ. కప్పల మోచిమోచి కడఁ
గానక వానిన గొల్చి యాఁకటన్
గప్పిన నెవ్వగన్ [9]వనరఁ
గా నవిచూచి కృపాకటాక్షముల్
చొప్పడ గ్రాసమిచ్చి తమ
లో నొకఁడై చరియించువానిఁగా
నెప్పుడు నాత్మలం దలఁప
నీభుజగంబటు లుండుఁగావుతన్.

పంచ సంధి.

టి. 1. ఆఁకలిగొనిన. 2. తిండికొఱకు. 3. మిక్కిలి భయంకరరీతి. 4. మాంత్రికులను. 5. ఆశ్చర్యకరముగఁ గలిగిన కోపముచే ఎఱ్ఱవాఱిన కన్నులుగలవాఁ డగుచు. 6. మడ్డి చెడ్డ పురుఁగు (పాము). 7. ఆవరించు. 8. కొఱమాలినదై. 9. దుఃఖింపఁగా.

ప్రశ్నలు:—1. పామేల తిరుగాడుచుండెను? 2. బ్రాహ్మణకుమారుఁ డేల బయటికివచ్చెను? 3. అతనిని పాముకఱచుట ఎట్లు ఘటిల్లెను. 4. బాలునితండ్రి యతని నెట్లు బ్రతికించుకొనెను? 5. బ్రాహ్మ

ణుడు పామును జావ శపింపమి ఏల ? 6. బ్రాహ్మణుడు పాము నేమని శపించెను ?

52. అహిభేకోపాఖ్యానము.

గీ. మందవిషుఁ డను పేరిట [1]బొందుపడిన
యురగ మిట్టట్టు [2]నాఁకటఁ దిరుగుచుండి
కాంచె [3]మండూక గణ సమాక్రాంతి కలిత
జీవనంబగు నొక్క సరోవరంబు. ౧

క. కని యక్కొలని సమీపం
బునకుఁ జేరంగ నరిగి [4]భోగివిభుఁడు గ్ర
క్కున జలపాదుం డనియెడు
[5]ఘన భేకముఁగాంచి యనియెఁ [6]గంపితుఁ డగుచున్. ౨

క. "నా కడుపుకొఱకు దైవం
బీ కార్పణ్యంబు దెచ్చె; నెవ్వరి నడుగం
బోకుండితి గతకాలము;
మీకిదె భృత్యుండ నగుచు మెలఁగఁగ వలసెన్." 3

వ. అనుటయు భేకకులాధీశ్వరుం డయ్యహికిం గరుణించి "నీకు [7]ముదల వెట్టితి, నిక్కొలని మండూకంబులలోన నీవలసినవానితోడ నుదరపోషణంబు చేసికొని నాకు వాహన ప్రయోజనంబుదీర్పు" మనిన "మహాప్రసాదం" బని మందవిషుఁడు జలమధ్యంబునకుం జని. ౪

చ. వలసిన కప్పలం గడుపు
　　వాఁచఁగ [8]బారణచేసి వచ్చి [9]ని
చ్చలుఁ దను పూను వాహనపుఁ
　　జందము కొండొకసేపుదీర్చి యో
పలి కుటిలత్వ మేమియును
　　[10]బాహిరమై చననీక యన్నిటిం
బలిగొని, వెన్కఁ ద్రిమ్మంగి జల
　　పాదుని, తాజనె స్వేచ్ఛనింటికిన్. 92

పంచ. సంధి.

టీ. 1. ప్రసిద్ధుఁడైన. 2. ఆఁకలిచేత. 3. కప్పలగుమి నిండి యుండు నీరుగల. 4. పాముఱాజు. 5. పెద్దకప్ప. 6. భయపడ్డవాఁడగుచు. 7. ఆజ్ఞ. 8. తిని. 9. ఎల్లప్పుడు. 10. బయల్పడకుండునట్లు.

ప్రశ్నలు:—1. పాముఱాజు కప్పలదొర నేమని ప్రార్థించెను? 2. కప్పలదొర పామునకిడిన ముదలయేమి? 3. కడకు పాము కప్పల నేమి చేసెను, ఎట్లు?

53. అసంప్రేక్ష్యకారి.

చ. కలఁడొక పట్టణంబునను
　　[1]గ్రామణి వైశ్యకుమారుఁ డెల్లవా
రలుఁ గొనియాడునట్టి [2]వివ
　　రంబుగలం, డతిధార్మికుండు, పె
ద్దలయిన తల్లిదండ్రులును
　　దత్పరివారము రోగబాధలన్

[3]బాలిసిన, దాదిచేఁ బెరిగి,
[4]పూర్వవయః పరిపాకశాలియై. ౧

సీ. ఉండి నెట్టిబిడ్డఁ డొకనాఁడు తనదాదిఁ
జేరఁబిలిచి "నాకుఁ జెప్పు, మరివ,
యయ్య చెర్చినట్టి యర్థ మెక్కడఁ బోయెఁ?
దెలిసి లేమి నెట్లు తిరుగువాఁడ?" ౨

వ. అనిన నయ్యుపమాత యిట్లనియె. ౩

గీ. "వెలయ నీవు జనించిన వేళఁ దొల్లి
దివ్యయోగీంద్రు నడిగినఁ దేటపఱిచె,
నిన్ని సంవత్సరంబులు నిట్టి మాస
మిట్టిదినమున [5]శ్రీకాంతి యతనిఁజేరు. ౪

క. కల యని చూడకుమీ, నా
పలుకంతయు నిక్కువంబు, భావించి మదిం
దలపోసి యేను జెప్పిన
తెలివిం దగ నాచరింపు ధీయుక్తుఁడవై. ౫

సీ. అరుణోదయంబున హరిహర స్మరణంబు
చేయుము మేల్కాంచి చిత్త మలర,
దలదువ్విముడిచి, వస్త్రము పొందుగాఁ గట్టి,
చెనసి యాచమనంబుచేసి వచ్చి,
సుస్నానమొనరించి, సురభూసురార్చనా
యత్తచిత్తుం డెట్ల యట్లయుండు

తఱి, వచ్చిభిక్షుక త్రయము నీముందటఁ
బొడమినఁ గని వారిఁ బూజచేసి

గీ. [6]లగుడమున మ స్తకంబులు పగుల నడువఁ
[7]దాఁకు వడునట్టి భిక్షుక త్రయము చూడఁ
దక్ష ణంబున ఘన నిధి త్రయము నగుచుఁ
గోటి సంఖ్యల [8]మాడల కుప్పలగును. ౬

వ. అనిన విని యట్లు సేసి యతండు సంప్రాప్తధనుం డగుటయు
దీని నెల్లఁ జూచి [9]నాపితుం డొకరుండు తనయింటికిని
మువ్వురు భిక్షుకుల నాహ్వానితులం జేసి. ౭

గీ. మెచ్చు లొదవంగ నర్చనలిచ్చి వారి
కిచ్చవచ్చిన భోజనంబిడుచునుండి
త్వరితముగఁ బాఱి వాకిట తలుపువైచి
శీఘ్రగతి ముక్కిలగుడంబుచేతఁ గొట్టె. ౮

క. అప్పుడు మొఱ్ఱో యనుచుం
దప్పక మువ్వురనుఁ గూయఁ దలవరులు వడిన్
[10]దప్పకొని [11]మదురు గోడలు
కుప్పించి యదల్చి వెఱవకుఁడు మీరనుచున్. ౯

వ. ఆభిక్షుక త్రయంబును మోపించుకొని నాపితుం బెడకేలు
గట్టికొనివచ్చి భూవరు సమ్ముఖంబునం బెట్టిన నతఁడు
నాక్షౌరకునిం జంపించి తద్గృహంబు సర్వంబునుం జూఱ
గొనియె. ౧౦

పంచ. అసం.

టీ. 1. గ్రామాధిపతి. 2. గుణములు. 3. చనిపోఁగా. 4. యౌవన ప్రారంభము వెలుఁగొందుట కలవాఁడై. 5. లక్ష్మి. సంపద. 6. దుడ్డుకఱ్ఱతో. 7. దెబ్బతగిలిన. 8. నాణెముల. 9. మంగలి. 10. దాఁటి. 11. కప్పుఁగల గోడలు.

ప్రశ్నలు:—1. గ్రామణి వైశ్యకుమారుం డెట్టివాఁడు ? 2. ఏల వానికి దాది పోషణమే గతియాయెను ? 3. అతనికి దాదిచెప్పిన ధనాగమ మార్గ మేది ? 4. మంగలి యోచింపక చేసిన పనియేమి ? 5. తుదకు మంగలి యేమాయెను ?

చంద్రికాప్రెస్సు, చాకలపేట, మదరాసు.—6-7-49.

వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి అండ్ బ్రదర్స్,

4. మల్లికేశ్వరగుడిసందు, లింగిసెట్టివీధి, జి. టి. మదరాసు.

ఆర్డరుతోకూడ సగముసొమ్ము అడ్వాన్సు పంపవలెను.

(తపాలుచార్జి ప్రత్యేకము.)

సంస్కృత గ్రంథములు.

మేఘసందేశము, మల్లినాథ వ్యాఖ్య - తెనుఁగున ప్రతిపద టీకాతాత్పర్యపదప్రయోజనచర్చ-ఆక్షేపసమాధానములు. రు. 2 8

రఘువంశము మల్లినాథవ్యాఖ్య- తెనుఁగు టీకాతాత్పర్యములు. మొదటి 6 సర్గలు 3 0

కుమారసంభవము, మొదటి 6 సర్గలు. ఇదానివలెనే టీక. 3 0

అమరుకావ్యము శృంగారలక్ష్యము. వేమభూపాల సంస్కృత వ్యాఖ్య. సంపూర్ణాంధ్రటీకయు. అచ్చగుచున్నది. 1 8

పుష్పబాణవిలాసము. సంస్కృతవ్యాఖ్య. తెనుఁగు పూర్ణటీక. 0 12

హితోపదేశము, మూలముమాత్రము 1 0

పంచతంత్రము, ,, 1 8

దశకుమారచరిత్రము ,, 1 0

వ్రతకల్పవల్లి (6 వ్రతములు) 0 12

బిల్హణచరిత్రము, తెనుఁగు పూర్ణటీక. (అచ్చగుచున్నది)

రసమంజరి, శృంగార రస స్వరూపవిస్తరము, సటీక. ,,

ప్రియదర్శికానాటిక, శ్రీహర్షకృతి సంస్కృతటిప్పణము గద్య పద్యములుగా ఆంధ్రీకరణము సయుతము 1 0

శబ్దమంజరీ సమాసకుసుమావళీ తిజంతమంజరులు, పాతప్రతి 0 4

ఆంధ్ర గ్రంథములు.

పద్యకావ్యములు.

ఆముక్తమాల్యద సంజీవనీవ్యాఖ్య. 12 0

శృంగారనైషధము సర్వంకషావ్యాఖ్య (అచ్చగుచున్నది)

విజయవిలాసము, చేమకూర వేంకటకవి. టీకాసహితము. క్రొత్తయచ్చు	3	0
సారంగధరచరిత్రము ,, ,,		
జ్ఞానవాసిష్ఠరామాయణము, వేదాంతము, మడికిసింగనకృతి	1	8
ఆంధ్రబిల్హణీయము, నిర్దోషము	0	8
పారిజాతాపహరణము, మూలము	0	8
సారంగధరచరిత్ర, ద్విపద (కవి విశ్వకర్మమతస్థుఁడు)	0	8
హరిశ్చంద్ర, ద్విపద, గౌరనమంత్రి ప్రణీతము	1	0

నాటకములు.

ప్రతాపరుద్రీయనాటకము, సటిప్పణము, క్రౌనుసైజు	2	0
బొబ్బిలియుద్ధనాటకము	1	8
ఉషానాటకము, సటిప్పణము, క్రౌనుసైజు	1	8
శాకుంతలనాటకము, కాళిదాసీయమునకు తెనుఁగు	1	0
విక్రమోర్వశీయనాటకము, Inter Text నోట్సుతో	2	0
మాళవికాగ్నిమిత్రనాటకము	0	12
నాగానంద నాటకము (అచ్చగుచున్నది)		
రత్నావళీనాటిక, శ్రీ ధరణికోట వేంకటసుబ్బయ్యగారివ్యాఖ్యతో	1	4
ప్రియదర్శికానాటిక	0	8
ఉత్తరరామచరిత్రనాటకము—విపులమగుపీఠికతో పునర్ముద్రితము	2	0

సులభ వచనగ్రంథములు.

హితోపదేశకథలు, నీతిబోధకములు, (అచ్చగుచున్నది)	0	8
భోజ కాళిదాసకథలు, రసభరితములు.	0	12
బేతాళపంచవింశతిక ,,	0	12
విక్రమార్కుని యద్భుతకథలు, గుణముకలిగించునవి. పునర్ముద్రితము	0	12
కథాసరిత్సాగరము, అద్భుతనీతి వ్యవహారకథలు, ఆఱుభాగములు	12	0
ఒక్కొకభాగము ప్రత్యేకముగా	2	8
ఆంధ్రదశకుమారచరిత్రము, మూలమునకు సరియైనయాంధ్రీకరణము	1	0

లక్షణగ్రంథములు.

ఆంధ్రసాహిత్యదర్పణము. ఉదాహరణశ్లోకములతో	5	0
కావ్యాలంకారచూడామణి తొమ్మిది ఉల్లాసములు	1	8
అలంకారసారసంగ్రహము, సటీకాతాత్పర్యము	0	12
ఛందస్సు, విద్యార్థుల కుపయోగము, సంగ్రహము	0	4

శారదాకాంచికలు – విమర్శలు – ఉపన్యాసములు.

జక్కన విక్రమార్కచరిత్ర ముద్రణవిమర్శనము	1 కింకిణి(అచ్చగుచున్నది)		
ఆంధ్రప్రసన్నరాఘవనాటకవిమర్శ	2 కింకిణి	,,	
కాళహస్తిమాహాత్మ్య ముద్రణవిమర్శనము	3 కింకిణి	,,	
గ్రామ్యభాషాప్రయోగనిబంధనము. (పాత్రోచిత భాషనుగుణించినది)	4 కింకిణి	0	12
మోచాకుసుమామోదవిచారము	5 కింకిణి	,,	
ఆంధ్రవ్యాకరణసర్వస్వ విమర్శనము	6 కింకిణి	,,	
విమర్శవినోదము, సంస్కృతాంధ్రకావ్యనాటకాది విషయకము		0	12
తిక్కన సోమయాజివిజయము 0 8.	విసంధివివేకము	0	2
భారతాభారతరూపకమర్యాదలు, (నాట్యకళాచరిత్రము)		0	6
ఆంధ్రగ్రంథవిమర్శనప్రకారలేశము		0	6
గ్రామ్యాదేశనిరసనము, కడుపుబ్బనవ్వించు విమర్శ		0	6
స్త్రీపునర్వివాహగ్రంథము		1	0
ఆంధ్ర హితోపదేశచంపువు, గద్యపద్యాత్మకము		1	4
ఆంధ్ర భాషాసర్వస్వార్థనియమకతిపయములు (నిఘంటురచనావిధి)		0	4

క్రొత్తగా వెలువడిన గ్రంథములు.

కుమారదేవపండితీయము, ప్రౌఢవ్యాకరణవ్యాఖ్య. తాళ్లూరివారిది	2	8
పద్యకథాలహరి For Comprehension Test అప్రూవుడు	0	12
ఉదయనచరితము. శ్రీ శాస్త్రిగారి కథాసరిత్సాగరమునుండి పాఠశాలలకొఱకు సంగ్రహింపఁబడినది. వచనము అప్రూవుడు	0	12

తెలుఁగు ఫైలాలజీ TELUGU PHILOLOGY ఆంధ్రశబ్ద తత్త్వము. కీ. శే. శ్రీ ప్రొఫెసరు, శేషగిరిశాస్త్రిగారిచే రచియింపఁబడినది. ఇప్పుడే పునర్ముద్రితము. ఇందు ఆంధ్రవ్యాకరణము సంపూర్ణముగా చర్చింపఁబడియున్నది. అరవము, కన్నడము, మలయాళ భాషలతోడి పోలికలు చూపఁబడియున్నవి. ఫైలాలజీవిద్యార్థులకు చాల ఉపయోగకరము 2 భాగములు 3 0

అర్ధానుస్వారతత్త్వము. వీరిదే. 0

చరిత్రరచన. ప్రథమభాగము. చరిత్రరచన యనగా నేమి? సాధన సామగ్రి ఎట్టిది? అనువిషయములను చర్చించి శాతవాహన, పల్లవ, చాళుక్య, చోళుల ప్రారంభచరిత్రములను ఈభాగమున సులుఁపైనశైలిలో ఎల్లవారికిని ఉపయోగపడునట్లు శ్రీ నేలటూరు వేంకటరమణయ్యగారు రచియించియున్నారు. 2

అక్కన్న మాదన్నలచరిత్రము. కర్త: వే. వేం. శాస్త్రి (M. A.) గోలకొండ కుతుబుషాహి సుల్తానులలో కడపటివాఁడైన తానీషాయొక్కయు, రామదాసు (గోపన్న)యొక్క మామలైన ఈయాంధ్రమంత్రులయొక్క విషాదచరిత్రము సులువైన నవలవలె రచియింపఁబడియున్నది. 2

శ్రీకృష్ణరాయవిజయనాటకము. కర్త: వే. వేం. శాస్త్రి (M. A.) 0

వేదము వేంకటరాయశాస్త్రులవారి జీవితచరిత్రసంగ్రహము—25 ప్రకరణములు. సులువైనశైలి, శాస్త్రులవారి హాస్యము, విమర్శలు, విద్యావినోదములు, సుఖదుఃఖములు, సమకాలికపండితవిమర్శలు మొదలైన యనేకవిశేషములు గలవు. శ్రీ డాక్టరు,సర్,కట్టమంచి రామలింగారెడ్డిగారి 'గురుపూజ' యను నుపన్యాసముతో నలంకృతము. 2

A HAND-BOOK OF CLASSICAL SAMSKRIT LITERATURE for college students. (Sri U. Venkatakrishna Rao, M. A.) With Questions. 2